

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Alternativní projekty vůči NATO

Jana Matějková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Alternativní projekty vůči NATO

Jana Matějková

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Pavlovi Hlaváčkovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval, za odborné rady a připomínky, které napomohly vzniku této práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Davidovi Behenskému za cenné rady.

OBSAH

1 ÚVOD.....	7
1.1 KOMENTÁŘ K POUŽITÉ LITERATUŘE.....	10
2 NATO A RUSKO.....	12
2.1 VZTAHY NATO – RUSKO PO SKONČENÍ STUDENÉ VÁLKY	12
2.5 ROZŠÍŘENÍ NATO PODLE ZBIGNIEWA BRZEZINSKÉHO	15
2.5.1 Černá díra	15
2.5.2 Vyspělé strategické partnerství.....	16
2.5.3 Jediná alternativa.....	18
2.6. KONEČNÁ HRANICE CHARLESE A. KUPCHANA.....	20
2.6.1 Historická chyba.....	20
2.6.2 Vítejte v Alianci	21
3 NATO JAKO GLOBÁLNÍ ALIANCE.....	23
3.1 GLOBÁLNÍ AKTÉR.....	23
3.2 GLOBÁLNÍ ALIANCE NEOKONZERVATIVCE KIMA R. HOLMESE.....	24
3.2.1 Výhra a přesvědčení	24
3.2.2 Global Freedom Alliance	26
3.3 GLOBÁLNÍ NATO IVO DAADLERA A JAMESE GOLDGEIERA.....	29
3.3.1 Proměna	29
3.3.2 Mise splněna.....	30
4 SVĚT BEZ NATO	32
4.1 OD REALISMU K NEOREALISMU	32
4.1.1 Realistická tradice.....	32
4.1.2 Waltzův neorealismus.....	33
4.2 DESETILETÍ BIPOLARITY	34
4.2.1 Cesta k bipolaritě	34
4.2.2 Bipolární konflikt z pohledu K. Waltze.....	36
4.2.3 Konec bipolarity	37
4.3 UNIPOLÁRNÍ SYSTÉM.....	38
5 KOMPARACE.....	41
5.1 ROZSAH NAVRHOVANÉ ALTERNATIVY	41
5.1.1 Současná podoba.....	41
5.1.2 Směrem na východ.....	41
5.1.3 Globální NATO.....	42
5.1.4 Konec NATO.....	43
5.2. VLIV, NEGATIVA A POZITIVA	43
5.2.1 NATO s Ruskem.....	43
5.2.2 Globální aliance.....	45
5.2.3 Svět bez NATO.....	47

5.3	TEORIE NEBO REALITA?.....	48
5.3.1	<i>Stane se Rusko členem Aliance?.....</i>	48
5.3.2	<i>Stane se z globálního hráče globální aliance?.....</i>	51
5.3.3	<i>Může se NATO dneška rozpadnout?</i>	53
6	ZÁVĚR	56
7	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
8	RESUMÉ	66

PŘÍLOHY

1 ÚVOD

Rozpad východního bloku a Sovětského svazu na přelomu 80. a 90. let 20. století předznamenal změnu mezinárodního systému, v tomto případě změnu v konceptu bezpečnosti a aliančních uskupení. Absence východoevropského oponenta či nepřítele znamenala, že pojetí bezpečnosti v severoatlantickém prostoru se musí bezpodmínečně změnit. Severoatlantická aliance (dále jen NATO) nejen byla jedním z aspektů studené války, ale přímo klíčovým nástrojem k udržení bezpečnosti v západní Evropě.

V době bipolární konfrontace, pod tíhou hrozeb východního bloku, se jednalo o specifický druh aliance, pojímané jako obranné uskupení ideologicky podobně smýšlejících států západní Evropy. Toto uskupení bylo rovněž namířeno proti expanzivním snahám Sovětského svazu, a kde hlavní roli hrály a i v současné době stále hrají Spojené státy americké. Je tedy zcela pochopitelné, že NATO mělo neodmyslitelný vliv na podobu a průběh bipolárního konfliktu.

Ukončení studené války a následný rozpad Sovětského svazu však pro Alianci znamenal ztrátu hlavního oponenta, ale i strategického a ideologického významu, což vedlo ke zpochybnění role a existence Aliance. Jak již bylo předznamenáno, NATO muselo reagovat na změnu systému a transformovat se v organizaci kolektivní obrany schopné přežít ve světě 21. století. Změna struktury byla jednoznačně úspěšná, Aliance stále existuje a rozšiřuje se o další země, z nichž paradoxně mnohé patřily do Sovětského svazu či pod sovětskou sféru vlivu. Rozšiřuje se tedy o země, které ještě před několika desítkami let tvořily protipól transatlantického konceptu bezpečnosti.

Proměna mezinárodního společenství po ukončení bipolárního konfliktu vyvolala neshody mezi evropskými zeměmi a Spojenými státy. Tyto neshody vedly ke zpochybnění ideálu soudržnosti, který Aliance představovala. Při vytváření nových bezpečnostních projektů, které by Evropě dávaly více samostatnosti na poli bezpečnosti a obranné politiky, byla opětovně dotazována existence NATO. Hlavně pak v případě, kdy by Spojené státy nechtěly spolupracovat a jakákoliv akce by byla z jejich strany zablokována. V současné době lze nalézt evropskou alternativu, která by mohla ve zmíněném regionu zaujmout pozici Aliance, nicméně tato alternativa je již od počátku vytvářena jako doplněk NATO, nikoliv jako náhražka.

Je zcela pochopitelné, že i v současnosti vyvstávají otázky o rozsahu, dosahu a formě Aliance. Pod vlivem mezinárodního systému se formují odlišné pohledy na následnou existenci a formu Severoatlantické aliance, jejichž komparace je hlavním cílem předkládané práce. Otázkou jednotlivých návrhů tedy je, jak by měla Severoatlantická aliance vypadat, aby si udržela svou výsadní pozici v konceptu bezpečnosti.

Protože je velmi pravděpodobné, že by bylo možné nalézt nespočet návrhů, jak dosáhnout ideálního stavu, je nutné se soustředit pouze na vybrané alternativy. V mém případě se jedná o tyto alternativy: NATO s Ruskem, NATO jako globální aliance a svět bez NATO. Alternativa svět bez Aliance by byla jistě alternativou krvavou. Smlouva o neútočení mezi členy Aliance neumožňuje otevřený ozbrojený konflikt, např. vzájemné překračování hranic ve výsostných vodách Řecka i Turecka a rozdělení ostrova Kypr na řeckou a tureckou část, by pravděpodobně znamenalo krvavý konflikt. Domnívám se, že i balkánský konflikt by se opět rozhořel. Alternativa Aliance s Ruskem, coby členem, se jeví jako dlouhodobě nemožná. Rusko se nikdy nespokojí s pozicí řadového členu, a jeho vliv na jiné země je patrný např. v Gruzii. S neuvěřitelným arzenálem zbraní, včetně jaderných hlavic, se Rusko nebude chtít stát součástí paktu na stejné úrovni jako například Česká republika, a jistě by ani nemělo právo veta. A do budoucna není ani jistota, že se stane demokratickou zemí, pokud stále řeší neshody vojenským zásahem (viz Čečensko). Přesto se stále diskutuje o možnosti členství. Globální struktura NATO, rozšířená verze Aliance o země mimo Evropu a severní Ameriku, by se stala terčem kritiků uskupení, a asi by vedla k mnoha rozepřím, včetně těch týkající se samotné existence.

Ve své práci vycházím z historických okolností a analýzy jednotlivých návrhů. Jako nejvhodnější přístup se jeví empiricko-analytický, kterému podléhají jak historické okolnosti, tak analýza jednotlivých návrhů. Tato práce neobsahuje hloubkovou analýzu jednotlivých historických událostí, jde především o postihnutí nejdůležitějších a k danému návrhu nejrelevantnějších aspektů od počátku studené války do současnosti. Práce je rozdělena do dvou částí. První část zahrnuje tři kapitoly shrnujících klíčové události a představující jednotlivé návrhy. Druhá část, analyticky odlišná, je poté komparací jednotlivých návrhů na základě stanovených proměnných. Každá kapitola se dále dělí na podkapitoly, které logicky rozdělují jak historické epochy a jednotlivé návrhy, tak stanovené proměnné.

První kapitola práce je věnována Alianci, která by se měla rozšířit natolik, že by ke svému výlučnému euroatlantickému zaměření mohla připojit i zaměření eurasijské. Týká se nejpozoruhodnějšího aspektu rozšiřování Aliance i po ukončení studené války, a to možnosti přistoupení hlavního oponenta v bipolárním konfliktu – Ruské federace, popřípadě Ukrajiny, Gruzie a Zakavkazských republik. Rozšíření NATO o Rusko bude demonstrováno na realistickém pohledu Charlese A. Kupchana, podle kterého podstupuje Aliance velký risk přijetím Ruska, ale jeho nepřijetí by představovalo risk ještě větší. Druhý pohled, který podporuje expanzi Aliance až k oblasti Kavkazu, je pohled Zbigniewa Brzezinského. Ten tvrdí, že by se euroatlantický prostor měl rozšířit směrem na východ a poskytnout podporu i nově nezávislým státům, včetně Ruské federace nebo zemí ve středoasijské oblasti a Zakavkazsku.

Globální rozsah bude hlavním spojovacím prvkem druhé kapitoly. V úvodu se zaměřím na úspěšnou transformaci studenoválečné struktury v globálního hráče. Kapitola pokračuje představou NATO jako globální aliance, aktivně zasahující po celém světě. Tato představa je podložena pohledy teoretiků Kim R. Holmese, Ivo Daadlera a Jamese Goldgeiera. První koncept představuje neokonzervativní think-tank The Heritage Foundation. Jeho představitel Kim R. Holmes, americký expert na zahraniční a obrannou politiku, představuje názor, zda je NATO stále fungující organizací, domnívá se však, že se jedná o *slabý odraz své bývalé velikosti*. Proto je jedním z hlavních prvků kapitoly představení jeho návrhu na globalizaci a reformaci Aliance. Holmesův názor na globalizaci bude podpořen názorem Ivo Daadlera, stálého zástupce Spojených států v NATO, a Jamese Goldgeiera, amerického profesora politologie a mezinárodních vztahů. Jejich názor je více optimistický než Holmesův, neboť nepředpokládají nutnost zrušení či doplnění NATO. Dle Daadlera a Goldgeiera se NATO stalo globálním hráčem bez povšimnutí, transformace regionální aliance v globální stále probíhá a bude se více prohlubovat.

Východní blok se rozpadl, ale NATO konec bipolárního konfliktu přežilo. Jak by ale vypadala bezpečnostní situace, pokud by rozpad postihl i Alianci? Jaký by byl euroatlantický prostor bez obranné aliance? Na tyto otázky odpovídá třetí kapitola zaměřená na svět bez NATO. Vzhledem k tomu, že žádný odborník by v současné době nevyslovil názor, že se má NATO rozpadnout, je kapitola vystavěna na čistě teoretickém přístupu. Jedná se o neorealistickeý pohled na mezinárodní uspořádání a mocenskou rovnováhu. Protože hlavním teoretikem neorealismu je Kenneth Waltz,

opírá se třetí kapitola především o jeho články a tvrzení, že bipolarita je nejstabilnější. Waltzův teoretický přístup bude podpořen reálnými výroky člena Komunistické strany Ruské federace či Vladimira Putina, který vidí expanzi NATO jako agresi vůči Rusku.

Poslední kapitolou a druhou částí práce je komparace všech uvedených alternativ. Ta vychází ze tří návrhů představených v předchozí části. Vzhledem k tomu, že samotné proudy se liší už v samotném jádru, budou se lišit i samotné prvky jednotlivých komparovaných projektů. Proto je u všech navrhovaných alternativ vůči NATO zapotřebí sAsoustředit se na aspekty určené ke komparaci. Jinými slovy je nutné si stanovit proměnné. Jedná se o předpokládaný rozsah navrhované instituce, tj. kolik členských států by mohla předkládaná alternativa obsahovat. V závislosti na rozsahu se snažím vyhodnotit, jak by založení dané instituce ovlivnilo mocenské uspořádání v regionu a mezinárodní systém. V návaznosti na jednotlivé návrhy a vyhodnocení vlivu se pokusím poukázat na nejdůležitější negativa a pozitiva plynoucí z každého projektu. Poslední proměnnou je míra reálnosti, která spojuje návrhy, rozsah, vliv a negativa i pozitiva v jeden celek. Jde tedy o to, do jaké míry se jedná o teorii, či zda byly návrhy reálně projednávány a které státy či jejich představitelé jejich vznik (ne)podporují. Nedílnou součástí je i vyjádření názoru, který vznikl na základě předložených důkazů.

1.1 Komentář k použité literatuře

K analýze historických souvislostí mi byly cennými rádci publikace Dějiny mezinárodních vztahů Zdeňka Veselého, Umění diplomacie Henryho Kissingera a nejaktuálnější příručka NATO z roku 2006. Pro komplexnější analýzu jsou historické souvislosti doplněny odbornými eseji a informace volně dostupnými na oficiálních internetových portálech.

Zdroje, ze kterých čerpám jednotlivé návrhy, jsou odborné časopisy a eseje, americké think-tanky a v neposlední řadě i publikace teoretiků a bývalých či současných státníků. Dostupnost zdrojů je v rámci celého tématu značně relativní. V případě první kapitoly je dostupnost zdrojů velmi dobrá, možná až příliš dobrá. Výjimkou je pouze publikace Velká šachovnice od Zbigniewa Brzezinského z roku 1999, jejíž dostupnost není ideální. V případě globální aliance je dostupnost taktéž velmi dobrá, i když je do značné míry omezena na *The Heritage Foundation*. Část,

týkající se světa bez NATO, představovala největší výzvu. Vzhledem k tomu, že žádný odborník se v současné době nezabývá možností rozpuštění NATO, bylo nutné pojmout Alianci z ryze teoretického pohledu. Dostupnost odborných esejí Kennetha Waltze je velmi dobrá, zejména díky elektronickým informačním zdrojům. Naopak, stěžejní dílo celého neorealismu, *Theory of International Politics*, je velmi těžko dostupnou publikací, proto se první část kapitoly opírá o tyto publikace: Teorie mezinárodních vztahů od Petra Druláka, Encyklopedie mezinárodních vztahů od kolektivu autorů Petra Druláka a Petra Kratochvíla a Anarchie a řád ve světové politice od Pavla Baršy a Ondřeje Císaře.

2 NATO a Rusko

2.1 Vztahy NATO – Rusko po skončení studené války

„Studená válka začala v době, kdy Amerika očekávala období míru. Skončila ve chvíli, kdy se Amerika chystala na nové období vleklého konfliktu. Sovětské impérium se zhroutilo ještě nečekaněji, než kdysi prudce vyvstalo ze svých hranic. Stejnou rychlostí nastal obrat amerického postoje k Rusku: za několik měsíců se nepřátelství změnilo v přátelství“ (Kissinger, 1999: 797).

Začátkem posledního desetiletí dvacátého století se současně podařilo překonat jak komunistickou ideologii, tak sovětskou geopolitickou hrozbu. Amerika potřetí v tomto století vyhlásila úmysl vybudovat nový světový pořádek a potřetí¹ převládla na mezinárodní scéně (Kissinger, 1999: 842). Před více než deseti lety se Severoatlantická aliance a Ruská federace otočily zády k minulosti, vyměnily dekády zastrašování za spolupráci. Jejich vztah se však ubírá po nepředvídatelné cestě, vzájemné sliby dobré vůle a spolupráce střídají vlny zklamání a frustrace (Smith, 2008: 1). Přesto je Severoatlantická aliance stavebním kamenem nového a stabilního světového pořádku a je zapotřebí k začlenění bývalých satelitů a nástupnických států Sovětského svazu do mezinárodního mírového pořádku (Kissinger, 1999: 860).

Přestože byl vztah NATO – Rusko formalizován až v roce 1997, potřeba kooperace byla diskutována již před samotným rozpadem Sovětského svazu. V jednom z prvních zahraničně politických výroků tehdejšího prezidenta Borise Jelcina lze sledovat ruský příslib participace v NACC a dokonce návrh, že jednoho dne se může Ruská federace stát členem NATO (NATO, 2006: 209). Ruští občané a vláda nelibě přijímali Jelcinův postoj, odměnou za jeho tichý souhlas k rozšíření Aliance, byla pouze tvrdá kritika ze strany ruského parlamentu. Když prezident Clinton potvrdil, že první rozšíření proběhne bez ohledu na Rusko, čelila země dilematu: zda se zcela odvrátit nebo naopak přiblížit Alianci (Smith, 2008: 2). Jelcin byl přesvědčen, že odvrácení by znamenalo izolaci, proto spíše prosazoval formalizaci vztahů². Na základě dohody

¹ V roce 1918 zastínil W. Wilson se svými 14 body pařížskou mírovou konferenci. Na konci druhé světové války se zdálo, že F. D. Roosevelt a Truman mají možnost přetvořit celou zeměkouli podle svého modelu (Kissinger, 1999: 842).

² NATO. Statement by Foreign Minister Andrei Kozyrev of the Russian Federation (<http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c950531b.htm>, 21. 3. 2012).

navázalo Rusko kooperativní vztah a získalo unikátní status NATO + 1 v NACC³. Jelcinův tým se ale nespokojil se zvláštním postavením Ruska a vyslovil podmínky, za kterých přijme rozšíření aliance - žádné rozmístění nukleárních zbraní nebo spojeneckých sil na území nových členských států. Unikátní vztah NATO a Ruska byl zpečetěn podpisem tzv. Ustavujícího aktu (*NATO-Russia Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security*) v roce 1997, kterým byla vytvořena Stálá společná rada. Výměnou za ústupky podpořil Jelcin první rozšíření NATO o země bývalého sovětského bloku (Smith, 2008: 3).

Ochlazení vztahů přišlo dříve, než setkání nově vytvořené rady. Přestože Rusko vyjádřilo obavy o možném unilaterálním postupu Aliance v Srbsku a Černé hoře, byl postup odsouhlasen Severoatlantickou radou⁴, a to jen potvrdilo slabou pozici Ruska (Smith, 2008: 4). Následné přestěhování několika velitelství z Německa do severního Polska jednoznačně poškodil vztah, což bylo zpečetěno oficiálním pozastavením vztahů (Smith, 2008: 4). Jelcinovi a dalším ruským představitelům bylo jasné, že Aliance může být cenný partner. Z toho důvodu se o několik měsíců později Rusko vrátilo k NATO (Smith, 2008: 5).

Na konci roku 1999 Jelcin rezignoval na post prezidenta a v čele Ruské federace stanul Vladimir Putin. Nový prezident neviděl žádnou jinou alternativu, než opětovně navázat vztahy s Aliancí a co více, vrátil se k otázce potencionálního členství Ruské federace v Severoatlantické alianci, avšak ta si dávala pozor, aby Rusku nedala jakýkoliv signál, že se jednoho dne může stát členem NATO (Smith, 2008: 5). Role Ruska byla nadále v očích Aliance pochybná, samo Rusko se cítilo zrazeno Západem a mnoho politiků tyto kroky ze strany Aliance kladly za vinu Putinovi. NATO však plně vnímalo ruské anti-západní a anti-NATO tendence, proto při zavádění nového

³ Speciální status NATO + 1 nezískal žádný jiný stát (NATO. Major Milestones in NATO-Russia Relations (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25469.htm?selectedLocale=en, 21. 3. 2012); NATO. NATO-Russia Council (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50091.htm, 21. 3. 2012).

⁴ *North Atlantic Council* je nejvyšším rozhodovacím a konzultačním orgánem Aliance, ve kterém jsou zastoupeny všechny členské země (NATOaktual.cz. Struktura a financování Severoatlantické aliance (http://www.natoaktual.cz/struktura-nato-0g6-/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanato.htm, 20. 3. 2012); NATO. NATO's role in Kosovo (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 21. 3. 2012)

mechanismu⁵ dbalo na zlepšení vztahů (Smith, 2008: 7). V květnu roku 2002 byla na summitu v Itálii vytvořena Rada NATO – Rusko⁶ (Smith, 2008: 8).

Když byl Putin zvolen prezidentem podruhé, vztah prošel mnoha dramatickými změnami. Rusko se ocitlo v mnohem silnější pozici díky vzrůstajícím cenám energií a ekonomické obnově⁷, ale Putin nabyl dojmu, že stejně jako Jelcin nechal Západu příliš volnou ruku. Letecké kontroly nad nově přijatými Pobaltskými republikami byly posledními kapkami do Putina poháru trpělivosti. (Smith, 2008, 8–9). Rozpad Sovětského svazu začal označovat jako „národní tragédii nedozírných rozměrů“⁸ a Spojené státy „pokryteckým a arogantním vojenským dobrodruhem“⁹ (Smith, 2008: 9). Ve svých proslovech dával jasně najevo, že se z Ruska stala země zbavená Spojených států a západního vlivu¹⁰. Rok 2007 skončil naprostým zhroucením rady (Smith, 2008: 9–11).

Napětí pokračovalo i v době, kdy Dmitrij Medveděv vystřídal Putina na postu prezidenta. Jedním z prvních Medveděvových návrhů bylo vytvoření nového bezpečnostního paktu, který by nahradil NATO s rozsahem od Vancouveru po Vladivostok (Yevseyev, 2009). Západ ocenil pozitivní tón, avšak jakékoliv snahy o přiblížení byly zničeny vojenským konfliktem mezi Ruskem a Gruzii v roce 2008. Dodnes není jasné, kdy Rusové vstoupili na území Gruzie, ale je zcela jasné, že tento konflikt rozbořil samotné jádro vztahu Rusko – Západ. NATO oznámilo zastavení budoucích setkání Rady do doby, než budou staženy ruské síly z Gruzie¹¹, Rusko se rozhodlo suspendovat spolupráci s Aliancí na dobu neurčitou (Smith, 2008: 11–12). V roce 2009 se ministři zahraničí rozhodli obnovit pravidelná setkání Rady NATO – Rusko¹².

⁵ Aliance si udrží princip nezávislého rozhodnutí a akce devatenácti. (Smith, 2008: 7).

⁶ NATO. Founding Act (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm, 21. 3. 2012); NATO. NATO-Russia Council Rome Summit 2002 (<http://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>, 21. 3. 2012).

⁷ Forbes. Putin Proud: Russia's Economy Growing (<http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2012/03/19/putin-proud-russias-economy-growing/>, 21. 3. 2012).

⁸ *National tragedy of immense proportions*. BBC. Putin deplores collapse of USSR (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/4480745.stm>, 21. 3. 2012).

⁹ *Arrogant, hypocritical, and guilty of partaking in military adventurism*.

¹⁰ Hlavní zpráva byla jasná: „Rusko bylo zpět, Spojené státy na kolenou a Evropská unie mimo hru“ (*Russia was back, the United States was down, and the European Union was out*) (Smith, 2008: 10).

¹¹ NATO's relations with Russia (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm, 21. 3. 2012).

¹² Tamtéž.

Summit v Lisabonu v roce 2010 byl příležitostí pro obnovu americko-ruských vztahů (Antonenko a Yurgens, 2010). Expertní skupina pod vedením bývalé ministryně zahraničí Spojených států Madeleine Albrightové vydala zprávu týkající se nového strategického konceptu „NATO 2020“, ve které doporučovala vytvoření konstruktivnějšího vztahu s Ruskem. Jedná se o duální strategii, v rámci které bude zajištěna bezpečnost členských zemí a zároveň navázán vztah s Kremlem v souladu se zakládajícími dokumenty obou rad z let 1997 a 2002. Úspěch nového vztahu je však podmíněn reciprocí neboli NATO potřebuje Rusko a Rusko potřebuje NATO¹³ (Rotfeld, 2010).

2.5 Rozšíření NATO podle Zbigniewa Brzezinského

2.5.1 Černá díra

„Koncem roku 1991 vznikla rozpadem územně největšího státu ve středu Eurasie ‚černá díra‘. Jako by někdo z mapy světa vyrval geopolitický *Heartland*¹⁴“ (Brzezinski, 1999: 93).

Amerika byla s koncem studené války postavena před těžký geopolitický úkol. Stála tváří v tvář státu, který se rozpadal, vlastnil jaderné zbraně a byl ve stavu, kdy politická anarchie a diktatura byly více než pravděpodobné. Z dlouhodobého hlediska poté Spojené státy stály tváří v tvář státu, ve kterém musely povzbudit demokratickou transformaci a hospodářské zotavení, aniž by daly podnět k vytvoření nového eurasijského impéria, které by mohlo bránit jejich geostrategickým cílům. Zájmem Spojených států bylo a je vytvoření širšího euroatlantického systému, v rámci kterého se udržují důvěryhodné a pevné vztahy s Ruskem (Brzezinski, 1999:93).

Rozpad ruského impéria vytvořil v samém srdci Eurasie mocenské vakuum. Nové nezávislé státy, které byly dlouhé roky nuceně rusifikovány, byly slabé a vládli

¹³ Vzájemnou potřebu naboural Putin, když prohlásil, že se Rusko nepřipojí k NATO a naopak naváže spolupráci s EU. Důvodem je, že si nedokáže představit budoucnost evropské kultury, která sahá až za Ural, aniž by byly zahrnuty ideje sousedních zemí (Rapoza, 2011).

¹⁴ Geopolitická teorie Halford. J. Mackindera. Zásadními pojmy se staly Světový ostrov (Eurasie a Afrika) a klíčové území – *Heartland*, jenž klíčové území v Eurasii. V reflexi německé snahy ovládnout v první světové válce východní Evropu, pak Mackinder tvrdil, že kdo ovládá východní Evropu, ovládá Heartland; kdo vládne Heartlandu, ovládá Světový ostrov; a kdo vládne Světovému ostrovu, ten vládne světu (Střítecký, 2009: 81, 88).

v nich chaos. V Rusku způsobil nenadálý krach zásadní krizi systému, zejména proto, že se Rusko snažilo zbavit starého sovětského sociálně-ekonomického modelu. Vnitřní krize a ztráta mezinárodního postavení doháněla ruské elity k zoufalství a geopolitická situace k šílenství. Dezintegrace Sovětského svazu znamenala pro Rusko velmi bolestivé a znatelné smrštění impéria (srov. příloha 2), ale co bylo ještě bolestnější, byla orientace bývalých sovětských republik na NATO a EU (Brzezinski, 1999: 95–97). Ztráta Ukrajiny¹⁵ s jejími 52 miliony Slovanů znamenalo pro Rusko jediné: každý pokus Moskvy o znovuvybudování eurasijské říše končí, Rusko zůstane osamocené ve spleti permanentních konfliktů s nacionalisticky a nábožensky povzbuzenými neslovanskými národy (Brzezinski, 1999: 99). Z Ruska, které vládlo obrovské územní říši a stálo v čele ideologického bloku satelitních států, se stal národní stát s velkými problémy, stát, který postrádá snadný geografický přístup do okolního světa. Postimperiální Rusko bylo nuceno projít obdobím, kdy byly zpochybněny historické a strategické jistoty (Brzezinski, 1999:101).

2.5.2 Vyspělé strategické partnerství

Po rozpadu Sovětského svazu vznikly tři širší a částečně se překrývající geostrategické opce, z nichž každá se vztahuje k hlavnímu zájmu Ruska – pozici vůči Spojeným státům (Brzezinski, 1999: 103). První možností bylo vytvoření „vyspělého strategického partnerství“ se Spojenými státy, což někteří zastánci považovali za jakési synonymum ke globálnímu kondominiu. Druhá opce znamenala, že se předmětem ústředního ruského zájmu stanou bývalé sovětské republiky čili „blízké zahraničí“, přičemž by se mělo jednat především o ekonomickou integraci pod vedením Moskvy. Jako třetí byla představena idea na vytvoření protialiance neboli eurasijské protiamerické spojení, které si kladlo za cíl omezit americkou převahu v Eurasii (Brzezinski, 1999: 104). Na počátku vlády prezidenta Jelcina převládal v rámci jeho nového týmu první proud, avšak v důsledku kritiky Jelcinových geopolitických záměrů, byl vystřídán proudem druhým. Idea protialiance se poprvé objevila až v polovině 90. let, kdy bylo zřejmé, že ruská postsovětská geostrategie není zřetelná ani úspěšná

¹⁵ Ukrajina se zasadila o vytvoření volnějšího Společenství nezávislých států. Náhlý požadavek na podřízení sovětských jednotek umístěných na ukrajinské půdě ukrajinskému velení, zabránil, aby se z SNS stal jinak pojmenovaný Sovětský svaz. Moskva byla šokována chováním Ukrajiny a ostatní nově svobodné země ji braly za příklad hodný následování (Brzezinski, 1999: 99).

(Brzezinski, 1999: 104). Jak se však ukázalo, všechny tři proudy „vyplývaly z poněkud fantasmagorické představy o momentálním mocenském postavení Ruska, jeho schopnosti prosadit se na mezinárodní scéně a jeho zahraničních zájmech“ (Brzezinski, 1999: 104).

V době bezprostředně po rozpadu Sovětského svazu byl Jelcin představitelem neúspěšného postoje „prozápadní“ koncepce ruského politického myšlení: totiž že Rusko patří k Západu, mělo by být jeho součástí a co nejvíce jej napodobovat při řešení domácích záležitostí (Brzezinski, 1999: 104). Vrcholem bylo explicitní odsouzení imperiálního odkaz Ruska, kdy Jelcin jasně řekl, že se Rusko netouží stát středem nějaké nové říše. Země byla povzbuzena přátelským postojem Západu, zejména Spojených států, které posílily proamerické cítění ruské elity. Novým ruským vůdcům tento vztah velmi lichotil a začali se domnívat, že i oni stojí v čele mocnosti podobné síly (Brzezinski, 1999: 104). Američané začali pro vztah s Moskvou používat označení „vyspělé strategické partnerství“, jako by jím posvětili nové demokratické kondominium, které nahradilo dřívější soutěžení (Brzezinski, 1999: 105).

Rusko se mělo stát nejen nástupcem Sovětského svazu, ale de facto partnerem v uspořádání založeném na rovnoprávnosti. Sama země by jediné těžila z pomoci Západu, neboť by umožnila provést v Rusku vnitřní reformy směřující k demokratické vládě, nastartovala by hospodářské zotavení a zvláštní postavení partnera Spojených států by z Ruska učinily stát, ke kterému by mohlo Společenství nezávislých států vzhlížet¹⁶, nikoliv se jej obávat (Brzezinski, 1999: 105).

Koncepce „vyspělého strategického partnerství“ vypadala velmi lichotivě, avšak byla zároveň zavádějící. Spojené státy neměly v úmyslu se dělit s Ruskem o vládu nad světem a ani nemohly, protože nové Rusko bylo příliš slabé, sociálně zaostalé a zpustošené komunistickou nadvládou trvajícím dlouhým desetiletím. Když byly rozdíly čím dál tím více patrné a pojem „vyspělé strategické partnerství“ začal vyznívat hluše, stále větší počet Rusů dospíval k přesvědčení, že americké partnerství byl jeden velký podvod (Brzezinski, 1999: 105–106). Zklamání by bylo možná o to menší, pokud by Spojené státy přišly s návrhem na rozšíření NATO a zároveň nabídly Rusku „dohodu, kterou nelze odmítnout“, totiž zvláštní vztah spolupráce mezi Ruskem a NATO. Pokud

¹⁶ Společenství nezávislých států by mohlo být vděčné, že je nové Rusko neohrožuje a naopak si stále více vědomé výhod plynoucích z nějaké formy spojení s ním (Brzezinski, 1999: 105).

by byla nabídnuta tato možnost včas, mohlo být zažehnáno zklamání Moskvy z „vyspělého partnerství“ a postupné oslabení prozápadně orientovaných ruských politiků (Brzezinski, 1999: 106).

Důkazy o iluzornosti partnerství lze vysledovat i z vnitrostátní situace v Rusku. Jak již bylo zmíněno, Rusko bylo příliš zbídačené komunistickou nadvládou, aby se stalo rovnocenným partnerem Spojených států. Druhým problémem bylo, že se postsovětské Rusko zcela nedokázalo distancovat od komunistické minulosti. Klíčové instituce přežívaly, byť v oslabené podobě, politické pozice nové demokratické elity slábly s narůstající hospodářskou krizí. Nespokojenost ve společnosti poskytla vhodné klima pro kritiky, kteří tvrdili, že partnerství je výhodné pro Ameriku, ale pro Rusko škodlivé (Brzezinski, 1999: 109). Lze tedy bez pochyb říci, že pro globální partnerství neexistovaly v letech po rozpadu Sovětského svazu předpoklady.

2.5.3 Jediná alternativa

Rozuzlením ruského dilematu není ani iluze rovnoprávného partnerství se Spojenými státy, ani nová politická a ekonomicky integrovaná struktura v prostoru bývalého sovětského svazu, ani protialiance (Brzezinski, 1999: 122). „Všechny tři snahy o řešení se vyhýbají jedině volbě, kterou Rusko ve skutečnosti má“ (Brzezinski, 1999: 122).

Jedinou alternativou, která by umožnila Rusku mezinárodní úlohu a maximálně využít příležitosti k transformaci a modernizaci země, je Evropa. „Ne však jakákoliv Evropa, ale Evropa transatlantická, s rozšiřující se Evropskou unií a NATO“ (Brzezinski, 1999: 122). Evropa po konci studené války prospívala a je jisté, že zůstane spojena se Spojenými státy. K takové Evropě se musí Rusko vztahovat, bude-li se chtít vyhnout geopolitické izolaci. Amerika musí vyvolat situaci, která pomůže moskevské vůdce přesvědčit, že jejich budoucnost spočívá v budování a postupném upevňování vazeb s transatlantickou Evropou a povede k tomu, že Rusko bude ochotné přijmout novou realitu Evropy jak z ekonomického, tak z geopolitického hlediska a bude schopné těžit z výhod nabízených transkontinentálním vztahem. „Žádná jiná volba nemůže být pro Rusko prospěšnější než moderní, bohatá a demokratická Evropa spojená s Amerikou“ (Brzezinski, 1999: 122–123).

Pokud by se Rusko stalo jedním z aktérů v rámci transkontinentálního vztahu, plynuly by z takového vztahu i podmínky, za kterých je možné takový vztah navázat. První podmínkou je jasné distancování od imperiální minulosti, tedy přizpůsobení geopolitickému pluralismu v prostoru bývalého Sovětského svazu. Druhá podmínka je mnohem palčivější, Rusko a jeho představitelé musí přestat se změnami názorů na upevňující se politické a bezpečnostní svazky Evropy s Amerikou. Transatlantické společenství nelze budovat, jestliže by měl někdo v Rusku říci „ne“ (Brzezinski, 1999: 124). Na druhou stranu, Rusko by nemělo a nemůže být vynecháno z procesu vytváření větší Evropy pod ochrannými křídly Severoatlantické aliance (Brzezinski, 1998).

Amerika a Evropa budou muset podat Rusku pomocnou ruku. Oba kontinenty by měly vyvinout snahu, předložit Rusku návrh na vytvoření zvláštní smlouvy nebo Charty týkající se NATO a společně s Ruskem začít pracovat na podobě možného transkontinentálního systému bezpečnosti a spolupráce. Pokud by se z Ruska stala demokratická země s tržním hospodářstvím, nebyl by důvod, proč poté nenavázat užší vztahy Ruska s NATO. Je ale životně důležité, aby Spojené státy provozovaly takovou politiku, která by dilema jediné alternativy podporovala a donutila Rusko, aby si vybralo transatlantickou Evropu. Podpora nezávislých států musí být integrální součástí takové politiky, především Ázerbájdžánu, Uzbekistánu a Ukrajiny. Pokud by zůstal Ázerbájdžán podmaněný Rusku, byla by celá oblast Střední Asie pod neustálým ruským tlakem k reintegraci. Rovněž by neexistoval koridor ke Kaspickému moři a k již zmíněné Střední Asii. Uzbekistán je poté nejsilnější středoasijský stát, co se týče odolávání ruskému nátlaku. Ostatní středoasijské státy jsou přímo závislé na jeho nezávislosti. Trojici států uzavírá Ukrajina, která je z této trojice nejdůležitější. Ukrajina bude muset jednoho dne odpovědět, zda si přeje být součástí transatlantické Evropy a Rusko bude jen s obtížemi sledovat, jak přestává být Ukrajina organicky spjata s osudem Ruska (Brzezinski, 1999: 124–125). Ukrajina se bude muset stát součástí střední Evropy, a pokud Rusko její volbu přijme, bude to znamenat, že se rovněž rozhodlo stát se plnoprávnou součástí Evropy (Brzezinski, 1999: 126). Pokud by Rusko odmítlo středoevropskou cestu Ukrajiny, odsoudilo by se k eurasijské izolaci.

Aliance musí redefinovat svůj dlouhotrvající a strategicky důležitý vztah s Ruskou federací. Rusko již není nepřítel, avšak samo Rusko nahlíží na NATO s odporem. Tato nechuť se v nejbližší době nezmění, obzvláště pokud se Putin opět

stane prezidentem v roce 2012¹⁷ (Brzezinski, 2009). Bude zapotřebí času, vytrvalosti a trpělivosti, avšak budoucí generace ruských elit si bude plně vědoma, že budoucnost národních zájmů Ruska leží v rukách euroatlantického společenství (Brzezinski, 2009).

2.6. Konečná hranice Charlese A. Kupchana

2.6.1 Historická chyba

Listopadový summit 2010 se nesl v duchu přijetí nového strategického plánu a především v naději na zlepšení vztahu NATO – Rusko. Po kolapsu Sovětského svazu vytvořily Spojené státy a spojenci NATO postudenoválečný systém, který efektivně vytváří bariéru Rusku. Přestože jak NATO, tak EU navázaly vztahy se státy střední a východní Evropy, tedy se státy, které dříve byly součástí sovětského bloku a Sovětského svazu, vůči Rusku se stále chovají jako k outsiderovi a vyčleňují jej z hlavních institucí euroatlantické komunity (Kupchan, 2010). Lze tedy velmi jednoduše říci, že chování Ruska má do určité míry na svědomí Severoatlantická aliance. Kupchan se proto domnívá, že se země Západu dopouští historické chyby. Podle Kupchana je nezbytné zahrnout dřívějšího nepřítele do poválečného uspořádání, neboť se jedná o důležitý krok k následné konsolidaci velmocenského míru. Ukotvení Ruska v aliančních strukturách by tedy mělo být prioritou pro NATO dnešní doby (Kupchan, 2010).

Od konce studené války se situace v Rusku změnila k mnohem lepšímu, recentralizace moci a ekonomický růst díky cenám energii postavili Rusko opět na vlastní nohy (Kupchan, 2010). Pokud by se stav dostal do kritického momentu, má Rusko odvahu a možnosti tlačit proti NATO. Druhý problém představuje expanze směrem na východ, kterou Rusko ve své nové vojenské doktríně označilo za přímou vnější hrozbu. Rusko nejen že nesouhlasí s expanzí, ale dokonce navrhuje své vlastní návrhy, jak vylepšit euroatlantickou bezpečnostní architekturu. Jak je tedy zřetelně vidět, NATO a jeho spojenci si už nemohou dovolit vynechávat Rusko z postudenoválečného bezpečnostního uspořádání. Logickým výsledkem tedy je, že Rusko by se mělo stát

¹⁷ V době, kdy Brzezinski psal tento článek, byl prezidentem Ruské federace Dmitrij Medveděv, Vladimir Putin zastával funkci premiéra země.

členem Aliance. Země mají na výběr: buď se stanou členy, nebo zůstanou outsidersy (Kupchan, 2010).

2.6.2 Vítejte v Alianci

Přijetí Ruska závisí na pěti hlavních argumentech. Prvním argumentem je, že otevření se Rusku by obnovilo jednu z primárních funkcí euroatlantického uspořádání, tedy poskytnutí kolektivní bezpečnosti prostřednictvím dostředivé síly integrace. Kupchan na tento argument nahlíží z perspektivy většiny členských zemí NATO, pro které je Rusko zaseknuto ve strategické zemi nikoho. „Nezaručuje ani studené rameno kolektivní obrany, ani teplé objetí kolektivní bezpečnosti¹⁸“ (Kupchan, 2010). Stalo-li by se Rusko jednou z členských zemí, Aliance by začala vystavovat Rusko demokratizujícímu a pacifistickému efektu integrace, stejně jako v případě Západního Německa v 50. letech 20. století a středoevropských a východoevropských zemí v posledních dvaceti letech. NATO by se tedy stalo opět hlavním garantem kolektivní bezpečnosti v regionu a získalo tak svůj nový *raison d'être* (Kupchan, 2010).

Graduální začlenění Ruska do struktury NATO, by revitalizovalo transatlantický vztah a učinilo by tak z Evropy silnějšího geopolitického partnera, kterého Spojené státy akutně potřebují, to jest Kupchanův druhý argument pro přijetí (Kupchan, 2010). I přes nejpozitivnější možný scénář, EU není schopna agregovat své obranné kapacity. Pouze Rusko, které má více než milion aktivních sil, má potenciál vojensky posílit Evropu. NATO bude muset postupovat velmi obezřetně v oblasti sdílení inteligence a vojenských technologií, avšak vidina posílení vojenské síly Aliance a bezpečnosti euroatlantické komunity jsou jasnými důvody, proč by i přes pochyby mělo dojít k rozšíření (Kupchan, 2010).

Jako třetí uvádí Kupchan argument, že pokud bude Rusko připojeno k NATO, mohou se poté bez obav připojit i Ukrajina a Gruzie, aniž by to působilo jako provokace Moskvy (Kupchan, 2010). Přijetí obou zemí do NATO bez Ruska by podle ruského politologa Karaganova znamenalo zvýšení konfliktního potenciálu s nedozírnými následky, neboť v ruském politickém žargonu externí hrozba takového druhu znamená

¹⁸ *It warrants neither the definitive cold shoulder of collective defense nor the warm embrace of collective security.*

válku¹⁹. Expanze může být zastavena, ale její zastavení nevyřeší exkluzi Ruska z jednotného euroatlantického uspořádání. Řešením by bylo, aby se Ukrajina a Gruzie staly členem NATO až po Rusku nebo v době, kdy je rozšíření o Rusko již nezvratitelné (Kupchan, 2010). Jinými slovy jejich vstup je možný až v době, kdy bude jisté, že nezvýší geopolitické napětí v regionu.

Za čtvrté, bezpečnostní pořádek vybudovaný kolem struktury NATO může sloužit jako garance, že Aliance bude i nadále kontrolovat vývoj euroatlantického prostoru. Alternativní nabídky, jako například přenesení částečné odpovědnosti na OBSE nebo vytvoření nové struktury, by devalvovaly moc, což byl hlavní důvod, proč členské země NATO spíše nereagovaly na návrh Ruska k vytvoření nové evropské bezpečnostní struktury²⁰. Otevření NATO jak pro Rusko, tak pro země Společenství nezávislých států je jasná odpověď na všechny alternativní nabídky. Tato odpověď je důkazem, že je v hlavním zájmu Aliance zůstat v centru dění (Kupchan, 2010).

Posledním argumentem je, že začlenění Ruska do NATO by pomohlo euroatlantické komunitě, aby se zaměřila na i problémy mimo region. Ačkoliv má Evropa stále co dělat v problematických regionech jako je Balkán a Kavkaz, je v zájmu všech států v geografické zóně Vancouver – Vladivostok, aby Aliance odpovídala na globální hrozby terorismu, šíření jaderných zbraní, mezinárodní zločin, ale i klimatické změny (Kupchan, 2010). Můžeme tedy říci, že kolektivní zájmy států jsou formovány vývojem globálního charakteru.

Přijetí Ruska slibuje pozitivní spillover efekt i mimo Evropu. Členství Ruska v NATO by nejen mohlo znamenat dokončení procesu budování euroatlantického společenství, ale i pomoc takovému společenství, aby bylo připraveno na multipolární a politicky odlišný svět budoucnosti (Kupchan, 2010).

¹⁹ Karaganov, S (2011). An Iron Fist to keep NATO expansion at Bay. *Russia in Global Affairs*. 4. 3. 2011 (<http://eng.globalaffairs.ru/pubcol/An-iron-fist-to-keep-NATO-expansion-at-bay-15130>, 1. 4. 2012).

²⁰ Radio Free Europe, Radio Liberty (2009): Russia Unveils Proposal For European Security Treaty. (http://www.rferl.org/content/Russia_Unveils_Proposal_For_European_Security_Treaty/1891161.html, 1. 4. 2012).

3 NATO JAKO GLOBÁLNÍ ALIANCE

3.1 Globální aktér

Únorové rozpuštění Organizace Varšavské smlouvy a prosincové zhroucení Sovětského svazu v roce 1991 reálně ukončily desetiletí trvající bipolární konflikt. Situace v mezinárodním systému se zcela změnila, přestaly platit politické, bezpečnosti a strategické zásady a svět, stejně jako mezinárodní organizace, musel reagovat na změny. Severoatlantická aliance byla nucena řešit své vlastní existenciální dilema. Hodnoty a ideologie Západu zvítězily, tedy i NATO se mohlo považovat za vítěze, nepřítel však zanikl a NATO tak ztratilo mnohé ze svého původního *raison d'état*. Je pochopitelné, že se objevily otázky týkající se existence, významu a uplatnění aliance, která je protipólem něčeho, co už neexistuje. Po skončení studené války ztratila Aliance kromě protivníka také společnou identitu a podnět k soudržnosti (Kagan, 2003: 102–103).

Přestože byl ztracen význam, co se týče zadržování sovětského expansionismu, NATO stále drželo nevyslovený mandát v oblasti vytváření základů kolektivní obrany a bezpečnosti, která by podporovala demokratizaci a politickou integraci Evropy. Začlenění spojeného Německa utišilo i poslední obavy už od dob Franko-pruských válek²¹ o poloze země v samém srdci Evropy (NATO, 2009). Již v období 90. let 20. století odpovídala Aliance na konec familiárního rozdělení bipolárního prostředí, vytvořila nový strategický rámec a začala navazovat intenzivní vztahy s dalšími zeměmi, mezi které patří i země v té době již bývalého sovětského bloku (NATO, 2006: 9). NATO se zcela adaptovalo novým podmínkám a tato adaptace byla stvrzena podpisem Washingtonské deklarace z roku 1999. Summit stanovil nové hlavní cíle: trvalý mír, bezpečnost a svoboda pro všechny obyvatele Evropy a Severní Ameriky, členství otevřené všem evropským demokraciím bez ohledu na jejich zeměpisnou polohu²² a spolupráce se spojenci a partnery, včetně Ruska a Ukrajiny (Feltham, 2003: 148). Druhým ukazatelem adaptace je summit v Praze v roce 2002. Zde byly nejen započaty dialogy o přijetí nových členů, ale NATO bylo nuceno odpovědět na nové hrozby

²¹ 1870 – 1871.

²² Země, které jsou schopny převzít členské povinnosti a jejich přijetí přispěje ke zvýšení bezpečnosti a stability v Evropě (Feltham, 2003: 148).

21. století²³. Odpovědí byla reforma civilních a vojenských struktur, přijetí nových rolí a rozvoj nových schopností²⁴ (NATO, 2006: 20–21). Postupem času pracovala Organizace Severoatlantické smlouvy na prohloubení stávajících vztahů, navázání vztahů nových a rozšíření spolupráce s ostatními organizacemi²⁵. V současné době je NATO bezpochyby nejmocnější vojensko-politickou aliancí na světě. Všech 28 členských zemí pochází z dvou nejproduktivnějších, technologicky nejvyspělejších, sociálně moderních, ekonomicky prosperujících a politicky demokratických regionů. Počet obyvatel všech členů tvoří pouhých 13% světové populace, ale 45% globálního HDP. Pravá síla Aliance je odvozena z kombinace amerických vojenských schopností a ekonomické síly s evropským politickým a ekonomickým umem (Brzezinski, 2009).

Přes veškeré úspěchy a vysoký stupeň aktivity se i NATO ocitlo v hluboké krizi. 90. léta 20. století lze považovat za „strategické prázdniny“, kdy členské země oslavovaly pád nepřítele. V samotné euforii bylo velmi jednoduché přehlédnout nového nepřítele, který se chystal na fatální útok. Teroristické útoky z 11. září 2001 byly jasným důkazem, že nežijeme v benigním světě, ale ve světě, ve kterém je zapotřebí čelit neobyčejnému a nepředvídanému nebezpečí – masovému teroru (Aznar, 2006: 38). Teroristické útoky byly revoluční i pro samotnou alianci, tradiční koncepty jako zadržování a zastrasování již nebyly životaschopné. Při hledání nového strategického konceptu se objevily návrhy, aby se NATO stalo globální organizací. Podíváme-li se na hrozby 21. století, jako je terorismus a šíření jaderných zbraní, ukazují se návrhy na globální alianci jako opodstatněné (Dale, 2008). Pouze opravdová globální aliance může čelit globálním výzvám dnešního světa (Daadler a Goldgeier, 2006).

3.2 Globální aliance neokonzervativce Kima R. Holmese

3.2.1 Výhra a přesvědčení

Již od konce 40. let 20. století, kdy byla Severoatlantická aliance vytvořena lze říci, že se jedná o nástroj americké zahraniční a bezpečnostní politiky. Po válce se

²³ Např. teroristické útoky z 11. září 2001, nestabilní situace na Balkánském poloostrově (NATO. Prague Summit Declaration (<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>), 5. 3. 2012).

²⁴ Tradiční role kolektivní obrany je v 90. letech rozšiřována o další role, které lze zahrnout pod pojem kolektivní bezpečnost. Mezi tyto aktivity patří mírové operace mimo území aliance či stabilizace postkomunistického prostoru (Šedivý, 2001: 19).

²⁵ NATO. Prague Summit Declaration (<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>), 5. 3. 2012)

novým faktorem mezinárodních vztahů stala existence komunistických zemí. Jádro tvořil Sovětský svaz, vnější impérium tvořily země střední a jihovýchodní Evropy. Vznikl tak sovětský blok, který byl základem mocenského vlivu celého komunistického hnutí (Veselý, 2010: 351–352). Západ pojímal nově zformovaný Sovětský blok jako vznik nového poměru sil, na který bylo nutné reagovat. Žádná ze západoevropských zemí by expanzi nemohla čelit sama, bylo jasné, že je zapotřebí alianční struktury. Hlavním iniciátorem byla Velká Británie, ale efektivní svazek by mohl být vytvořen pouze se Spojenými státy. Ty by musely přehodnotit svou zahraniční politiku²⁶, proto nejdříve přicházela v úvahu aliance tvořená pouze západoevropskými zeměmi²⁷.

Mezinárodní situace se navzdory snahám zhoršila, ponechat řešení vzniklé situace pouze na západoevropských státech by bylo pro USA příliš riskantní. Kongresem schválená Vandenbergova rezoluce²⁸ z června 1948 umožnila Spojeným státům zapojit se do regionálních a kolektivních vojenských struktur i mimo západní polokouli. Změna v zahraniční politice vedla k jednání spolu s Kanadou a členskými státy Západní unie o uzavření regionální vojensko-politické aliance k zajištění bezpečnosti zemí v oblasti severního Atlantiku. Jednání vyvrcholila 4. dubna 1949 ve Washingtonu, podepsáním smlouvy ustanovující Organizaci Severoatlantické smlouvy (Kissinger 1999: 473; Veselý, 2010: 362–363).

Během studené války tvořila protipól Sovětskému svazu a rozpad Varšavského paktu a Sovětského svazu učinil z NATO vítěze bipolárního konfliktu. Jak říká staré klišé: všichni mají rádi vítěze. Jinými slovy, nikdo by nechtěl následovat Spojené státy, pokud by byly poraženy nebo v úpadku (Holmes, 2008: 98). Vůdce musí být přesvědčivý. Proto, aby Spojené státy získali zpět svou pozici globálního vůdce, musí změnit politickou a strategickou situaci, ve které se nachází²⁹. Selhání a inkompetence pouze odradí potencionální spojenecké státy ve spolupráci s USA. Aby spojenci chtěli spolupracovat se Spojenými státy, musí pochopit, že jejich situace se změnila, jsou silným a konzistentním vítězem a že spolupráce generuje větší zisk než ztrátu (Holmes, 2008: 99). Spojené státy proto musí nalézt lepší cestu, jak přesvědčit všechny lidi na

²⁶ Regulativa neumožňovala vojenské smluvní závazky mimo západní polokouli (Veselý, 2010: 362).

²⁷ V březnu 1948 Francie, Velká Británie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko uzavřely v Bruselu Smlouvu o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a o kolektivní obraně, též známou jako Bruselský pakt.

²⁸ Arthur Vandenberg, republikánský senátor za stát Michigan v letech 1928 – 1951.

²⁹ Existuje dojem, že většina problémů je způsobena až příliš zabřednutím do války v Iráku a Afghánistánu a Spojené státy jsou tím pádem neschopné čelit novým výzvám (Holmes, 2008:99).

světě, že jejich problém je problémem Spojených států (Holmes, 2008, 101). Proto by dva zmíněné principy – výhra a přesvědčení – měly být permanentními principy úspěšné strategie vůdcovství (Holmes, 2008:102).

3.2.2 Global Freedom Alliance

Amerika je víceméně zapojena ve vytváření všech poválečných mezinárodních institucí, jejichž úspěch je založen na podpoře a vedení ze strany Spojených států. Přestože se spojenci občas staví k vůdcovství USA spíše jako k problému, je jasné, že zajištění míru a bezpečnosti ve světě není možné, pokud USA bude stát stranou. Spojené státy jsou stále nejsilnější, nejvlivnější a nejbohatší zemí na světě a zároveň jedinou zemí, která je schopna promítat svou moc jménem svobody a míru (Holmes, 2009: 2).

Proti hrozbám 21. století, od rozpadajících států, teroristů až po mezinárodní zločince, by Spojené státy a jejich partneři měly vytvořit nové uspořádání propagující bezpečnost a chránící svobodu (Brands a Carafano, 2009: 1). Klíčovým aspektem nové strategie je silné postavení v transformaci politického, legálního a ekonomického systému³⁰. Aspirace na tuto pozici s sebou nesou i posilování existujících aliancí, vytváření nových mezinárodních organizací a zahájení agresivní strategie multilateralismu v americkém zájmu (Holmes, 2008: 118). Co Spojené státy potřebují, je nová, flexibilní asociace svobodných států na celém světě, jejíž členové mají chuť a prostředky ke zdolání hrozeb vůči jejich bezpečnosti a touhu propagovat stabilitu, ve které může svoboda vzkvétat (Brands a Carafano, 2009: 1). Již existující instituce a aliance by neměly být opuštěny, nýbrž doplněny něčím mnohem efektivnějším (Holmes, 2009: 2).

Hlavní světové mezinárodní instituce a organizace, které byly vytvořeny v důsledku druhé světové války, se dramaticky změnily v posledních desetiletích. Jejich originální struktury plně odpovídaly své době, ta je však nenávratně pryč (Holmes, 2009: 1). Z pohledu Holmese jsou americké vojenské aliance zastaralé, neboť byly vytvořeny během studené války. I přes nespočet pokusů o udržení jejich relevance jsou

³⁰ Zachování suverenity národních států, otevřeného trhu a ekonomických systémů, reálnější systémy mezinárodního práva, které chrání svobodné demokratické národy před dopady snahy potrestat násilníky z tyranských a rozpadlých států (Holmes, 2008: 118).

pozadu a v centru své pozornosti jasně postrádají velké světové krize. Dokonalým příkladem je NATO (Holmes, 2008: 118). NATO potřebuje najít nový důvod a novou misi. Oba kroky mohou být splněny pouze přijetím nových členů, opuštěním exkluzivního regionálního zaměření a následným globálním rozšířením. Nejúspěšnější vojenská aliance by tedy již neměla být o obraně transatlantického prostoru a starého kontinentu, ale o obraně suverenity a svobody všech členských zemí před jakoukoliv hrozbou globální svobodě a mezinárodní bezpečnosti (Holmes, 2008: 119). Spojené státy nepotřebují více vlivu ve starých institucích, ale novou koalici, která není ani tradiční vojenská aliance, ani nové oficiální mezinárodní těleso s novou byrokracií a novým rozpočtem (Brands a Carafano, 2009: 3). NATO musí přijmout nové členské země a změnit se v *Global Freedom Coalition* (též *Global Freedom Alliance*, dále jen GFC)³¹. Primárním organizačním principem, avšak ne jediným, by měla být hrozba terorismu. Proto společně s přijímáním nových členů by měla GFC přijímat i nové úkoly (Holmes, 2008: 119). Článek podobný Článku 5 Severoatlantické smlouvy by však neměl být potřeba, protože nová aliance by nebyla vojenského charakteru. Podobný článek by naopak mohl vygenerovat nové problémy, se kterými by se musela aliance potýkat³² (Brands a Carafano, 2009: 3).

Jak je vidno, nová globální bezpečnostní aliance je zapotřební, otázkou však zůstává, jak by měla vypadat. Testem pro členství by neměla být schopnost ubránit se velkým armádám, ale zda národy čelí společnému nepříteli, zda sdílejí hodnoty svobody a zda mají co nabídnout společné obraně (Holmes, 2008: 119; Holmes 2009: 4). Pro některé země by musely být podmínky přijetí pozměněny, neboť by se aliance neměla stát nástrojem pro zatažení Spojených států nebo jiných silných vojenských mocností do všech rozepří mezi členskými státy a jejich sousedy (Holmes, 2008: 119). Země musí prokázat neutuchající oddanost jak národní, tak mezinárodní svobodě, tedy respekt k ekonomickým a politickým svobodám a svobodným volbám (Brands a Carafano,

³¹ Objevily se i návrhy na revitalizaci transatlantického partnerství rozsáhlejším propojením demokratických národů v jedné celosvětové struktuře, *League of Democracies*, též *Concert of Democracies*. Návrh Daadlera a Lindsaye předpokládá, že kritériem pro přijetí bude demokratičnost státu, neboť demokracie sdílejí nejdůležitější hodnotu – společné odhodlání k zajištění života, svobody a spokojenosti svobodných občanů. Zmíněný návrh podporuje i senátor za Arizonu a bývalý kandidát na prezidenta Spojených států John McCain (Daadler a Lindsay, 2007: 5–6; McCain, 2007). Charles A. Kupchan se však domnívá, že takový návrh není ideální, neboť by byly vytvořeny nové dělící linie mezi demokratickými a nedemokratickými zeměmi. Rovněž říká, že není zapotřebí vytvořit takový klub, protože spolupráce mezi liberálními demokratiemi je zcela běžná (Kupchan, 2008).

³² Hraničních spory nebo zabránění vstupu potenciálně prospěšným členům (Brands a Carafano, 2009: 3).

2009: 3). Globální aliance by měla být otevřena všem svobodným, bezpečnost poskytujícím zemím, jejichž bezpečnost je ohrožena extremisty, terorismem nebo rozpadajícími se státy. Na druhou stranu, koalice nesmí obětovat kvalitu za kvantitu (Holmes, 2009: 4).

Existující struktury a obligace NATO by musely být v souladu s GFC. Ačkoliv by sloučení obou struktur žádalo vyjednávání a čas, neexistuje žádný důvod, proč by měly být například plány NATO na východní expanzi odsunuty do zapomnění. Ba právě naopak, takové plány by měly zůstat aktuální a nadále rozšířeny o problematiku terorismu. Existující aliance v Asii by mohly být integrovány společně s NATO do nového bezpečnostního rámce. Bude především záležet na Spojených státech, zda budou schopné přesvědčit své spojence v NATO o nutnosti změny a přilákat nové členy, aby se staly členy GFC (Holmes, 2008: 120). Nová globální aliance se nevytvoří přes noc a ani nebude plně efektivní bez americké pomoci ostatním národům postavit vojenské a bezpečnostní kapacity, kterými by přispívaly globální bezpečnosti (Brands a Carafano, 2009: 6).

Výhody globální aliance nelze přehlédnout. Aliance předkládaného rozměru globalizuje americké aliance tak, aby byly schopny čelit globálním hrozbám. Ve stejnou chvíli posílí sílu Spojených států a zároveň jim uleví od jakéhosi břemena, které nesou na svých bedrech od začátku boje proti globální hrozbě terorismu (Holmes, 2008: 120). Jinými slovy, GFC bude prostředkem posílení svobody a obnovy americké strategické flexibility (Holmes, 2009: 6). Aliance může sloužit jako nástroj odstrašení pro autoritativní režimy toužící po regionální nebo globální hegemonii nebo jako multilaterální zdroj tlaku na země s jadernými ambicemi, jakými jsou Írán a Severní Korea (Holmes, 2009: 6). Silná globální aliance může být pomocníkem Japonska a ostatních zemí, které se obávají „zmrtvýchvstalého“ Ruska a rostoucí Číny, neboť samotná existence aliance je jasnou zprávou jak Moskvě, tak Pekingu (Holmes, 2008: 121). Globální aliance by neměla být explicitně namířena proti Rusku a Číně, avšak pro samotnou alianci by bylo pouze přínosem, pokud by se jejími členy staly svobodné státy Evropy, Asie a jakékoliv oblasti, které mají se Spojenými státy společného mnohem víc, než s Ruskem a Čínou i v případech úzké spolupráce (Holmes, 2008: 121).

Globální aliance všech svobodných států však nelze považovat za lék na všechny nemoci. Nově vytvořená struktura nesmí znamenat konec spolupráce

s nedemokratickými národy, ani nesmí znamenat potřebu vykonávat tradiční diplomacii, aby byla udržena rovnováha moci (Holmes, 2008: 121). GFC nemá ambice nahradit nebo se plést do činnosti Severoatlantické aliance, globální aliance by naopak měla doplnit NATO tam, kde nemůže nebo nechce zasahovat. GFC by měla být viděna jako doplněk NATO, nikoliv jako jeho rival. *Global Freedom Coalition* by mohla vytvořit nové uspořádání vztahů, které by mohly pomoci řešit problémy. Lze tedy říci, že cokoliv, co posiluje mezinárodní mír a mezinárodní bezpečnost je jediné dobré pro NATO (Holmes, 2008: 121; Holmes, 2009: 5).

3.3 Globální NATO Ivo Daadlera a Jamese Goldgeiera

3.3.1 Proměna

„S malou fanfárou a ještě za menší pozornosti se Severoatlantická aliance stala celosvětovou záležitostí“³³ (Daadler a Goldgeier, 2006). Přestože byla Aliance vytvořena za účelem ochrany poválečné Západní Evropy před Sovětským svazem, hledá nyní oblasti, které by mohla svým zapojením stabilizovat. V rámci proměny ze studenové války struktury rozšiřuje nejen svůj geografický dosah, ale množství a druh operací. V posledních letech se NATO angažovalo jako peacekeepingová síla v Afghánistánu, trenér bezpečnostních složek v Iráku a hlavní logistický podpůrce mise Africké unie v Dárfúru (NATO, 2006: 155–163). Aliance dále asistovala při pomoci po katastrofické vlně tsunami v Indonésii, zásobovala oblasti zasažené hurikánem Katrina a pomohla obětem zemětřesení v Pákistánu (Daadler a Goldgeier, 2006).

Globální ambice Aliance jsou výsledkem konce studené války. Vzájemná propojenost teroristických sítí dala světu jasně najevo, že nejefektivnější způsob eliminace nepřítele je zásah přímo v jádru. Taková přímá obrana vyžaduje globální vojenský dosah a NATO, jakožto primární multinárodní vojenská aliance, přesně tyto požadavky splňuje (Daadler a Goldgeier, 2006). Přestože NATO zaznamenalo nutnost operovat mimo euroatlantický prostor, jejich akceschopnost byla do velké míry limitována požadavkem, že členské země Aliance musí být severoamerické nebo evropské (Daadler a Goldgeier, 2006). Vedoucí osobnosti NATO si byly vědomy této chyby, proto se snažili redefinovat roli Aliance navázáním nových vztahů

³³ *With little fanfare—and even less notice—the North Atlantic Treaty Organization has gone global.*

s demokratickými zeměmi³⁴ mimo transatlantický region (Daadler a Goldgeier, 2006). Ačkoliv tehdejší generální tajemník Jaap de Hoop Scheffer jasně řekl, že se z NATO nestane globální aliance, ale aliance s globálními partnery³⁵. Navázání nových vztahů je dobrý první krok, nicméně Aliance musí jít ještě dál. Dalším krokem musí být otevření možnosti členství všem demokratickým zemím na světě, které chtějí a jsou schopné přispívat k naplnění nových úkolů Aliance. Regionální organizace nemůže čelit globálním hrozbám, pouze opravdová globální aliance může čelit globálním výzvám 21. století. (Daadler a Goldgeier, 2006).

3.3.2 Mise splněna

Na konci studené války a se zrozením jednotné a svobodné Evropy byly strategické cíle amerického zapojení na starém kontinentu naplněny. Spojené státy si však najednou nebyly jisté, jak projektovat svou moc, zda bránit etnickým konfliktům a genocidě a stát se tak primárním hráčem humanitární intervence a postkonfliktní stabilizace. Teroristické útoky nečekaně ukončily nejistotu USA, globální povaha výzev, před kterými se ocitly Spojené státy, se stala zřetelnou nejen pro vůdce zemí, ale i pro veřejnost. Poprvé v historii došlo k aplikaci Článku 5³⁶ Severoatlantické smlouvy. (Daadler a Goldgeier, 2006).

Jak již bylo naznačeno, s rostoucím geografickým rozsahem se měnil i rozsah operací. NATO nyní bere na svá bedra operace, která nejsou nikterak spojena s teritoriální integritou a bezpečností, ba naopak, dotýkají se mnohem širší mezinárodní stability. Je tedy jasné, že se NATO mění. Mění se však dostatečně? Jestliže není hlavním významem Aliance teritoriální obrana, ale slučování zemí vyznávající podobné hodnoty a prokazující stejný zájem v boji proti globálním problémům, tak Aliance již nemusí mít výhradně transatlantický charakter³⁷ (Daadler a Goldgeier, 2006). Lze tedy říci, že NATO si plně uvědomuje, že potřebuje posilovat a formalizovat vztahy se zeměmi mimo transatlantickou komunitu a potřebu stát se globálním hráčem. Navázání

³⁴ Austrálie, Japonsko, Nový Zéland. (NATO. NATO looks for global partnerships (<http://www.nato.int/docu/update/2006/04-april/e0427c.htm>, 1. 4. 2012)).

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Příloha 1.

³⁷ Země jako Austrálie, Brazílie, Japonsko, Indie, Nový Zéland, Jihoafrická republika a Jižní Korea sdílejí hodnoty a zájmy se Severoatlantickou aliancí a mohou přispět snahám Aliance tím, že poskytnou vojenské síly a logistickou podporu (Daadler a Goldgeier, 2006).

nových globálních vztahů by mělo být považováno nikoliv za konečný stav, nýbrž za první krok vstříc novému formálnímu uspořádání a členství. V podobném stavu se naházela aliance již v polovině 90. let, kdy začala spolupracovat se zeměmi bývalého Varšavského paktu prostřednictvím PfP, které umožnilo armádám členských zemí účastnit se vojenských cvičení a určitých mírových operací (Daadler a Goldgeier, 2006). Přestože bylo PfP vytvořeno jako alternativa k přímému členství v NATO, brzy se stalo jakýmsi předstupněm před samotným připojením (NATO, 2006: 197–198). Nově navázaná globální partnerství by se tedy měla stát něčím podobným jako PfP v polovině 90. let, tedy jakousi přípravnou třídou pro transformaci Aliance z transatlantické entity v globální (Daadler a Goldgeier, 2006).

Při rozšíření NATO není podle Daadlera a Goldgeiera nutné měnit základní parametry struktury, která velmi dobře slouží spojeneckým zemím již dlouhá desetiletí (Daadler a Goldgeier, 2006). Říkají však, že Severoatlantická smlouva musí být obohacena o dodatky především ke Článku 10³⁸, který limituje členství v NATO pouze na evropské země. Jakákoliv stejně smýšlející, tedy demokraticky smýšlející země, by měla být schopna zažádat o členství v alianci bez ohledu na geografickou polohu (Daadler a Goldgeier, 2006).

Změny v uspořádání a velikosti beze sporu vyvolají otázky ohledně nového významu Aliance. Mnohé z nových členských zemí se mohou obávat, že geografická expanze bude znamenat oslabení existujících kolektivně obranných závazků. Proto by měl princip zakotvený v Článku 5 Severoatlantické smlouvy zůstat hlavním principem globální aliance. Nově vytvořená struktura by neměla nikterak podkopávat autoritu OSN nebo EU, přestože ani jedna struktura nedisponuje takovou vojenskou kapacitou jako NATO. Ačkoliv je Aliance vojenská struktura, byť s demokratickým politickým základem, neměla by se ani ve své globální podobě stát druhou OSN, spíše by se měla stát více schopným a legitimním přídatkem organizace, ať už při implementaci nebo při vynucování rozhodnutí Rady bezpečnosti. Daadler a Goldgeier tvrdí, že v případě EU by nová globální aliance nejen nenarušila narůstající globální snahy unie, ale byly by to evropské snahy, které by doplňovaly postkonfliktní rekonstrukce a mírové operace globálního NATO.

³⁸ Příloha 1.

4 SVĚT BEZ NATO

4.1 Od realismu k neorealismu

4.1.1 Realistická tradice

Realismus se jako ucelená teorie se rodí na konci třicátých let 20. století (Kratochvíl, 2009: 247). Již samotný název odkazuje na částečně teoretickou a částečně skutečnou blízkost k praxi mezinárodních vztahů. „Jeho stoupenci se prohlašují za realisty, kteří ukazují [mezinárodní vztahy] takové, jaké skutečné jsou, na rozdíl od stoupenců ostatních směrů, kteří se podle realistů zabývají utopiemi“ (Drulák, 2010: 54).

V padesátých letech dominoval mezinárodním vztahům, avšak po střetu s behavioralisty v druhé velké debatě jeho vliv upadá (Kratochvíl, 2009: 58–59, 247). Nejednoznačný výsledek debaty a postupný úpadek behaviorismu pak umožnil na konci sedmdesátých let „zmrtvýchvstání“ realismu a to v modifikované neorealistické formě³⁹, která vzniká jako odpověď na behavioralistickou kritiku realismu (Kratochvíl, 2009: 205, 247).

Ačkoliv je realismus nejjasněji definovaný a nejkoherentnější z tradic, neobejde se bez nejednoznačností. Pro všechny hlavní znaky (neo)realismu platí, že se k nim hlásí většina hlavních představitelů (neo)realismu. Za prvé, rozhodující otázkou je moc. Získání a shromáždění moci je základním cílem aktérů a následné rozložení moci je nejdůležitější charakteristikou systému. Za druhé, o moci rozhoduje její materiální základna, tedy obvykle vojenská síla, se kterou je nejčastěji ztotožněna. Třetím znakem je neustálá rivalita a nepřátelství mezi jednotlivými aktéry mezinárodních vztahů. Trvalá spolupráce ani trvalý mír nejsou možné, protože válka je trvalým prvkem. Posledním, ale ne méně důležitým znakem je, že nejvýznamnějšími aktéry mezinárodních vztahů jsou státy. Ostatní aktéři⁴⁰ jsou nástrojem států, nebo jsou bezvýznamné z hlediska hlavních otázek vztahů (Drulák, 2010: 55).

³⁹ Představitely jsou Kenneth Waltz, Robert Gilpin, který přichází s teorií hegemnické stability a Stephen Walt, přinášející teorii rovnováhy hrozeb (*balance of threat stability*) (Kratochvíl, 2009: 207).

⁴⁰ Mezinárodní organizace, nadnárodní korporace, apod. (Drulák, 2010: 55).

4.1.2 Waltzův neorealismus

Již od svého zrodu je neorealismus jednou z nejlivnějších teorií mezinárodních vztahů, která je široce aplikována na otázky bezpečnosti a velmocenského soupeření. Zakladatelem neorealismu je Kenneth Waltz, který pokračuje v realistické tradici a zároveň vstřebává kritiku behaviorismu (Drulák, 2010: 60; Kratochvíl, 2009: 205). Waltzův neorealismus přebírá celou řadu charakteristik spojených s klasickým realismem, za klíčovou pro pochopení mezinárodních vztahů považuje analýzu moci, zejména koncept mocenské rovnováhy. Stejně jako klasičtí realisté vidí Waltz mezinárodní prostředí jako kolbiště, kde se aktéři vojensky střetávají a soupeří tak o nadvládu nad ostatními (Kratochvíl, 2009: 205). Pod vlivem behavioralistické kritiky upouští Waltz od kvantifikace empirických dat a přírodovědných metod. Mezinárodní systém pojímá jako analogii trhu, kde státy hrají podobnou roli jako firmy (Barša a Císař, 2008: 132). „Stejně jako firmy usilují o přežití a maximalizaci zisku, i státy si chtějí udržet vlastní nezávislou existenci a maximalizovat svou moc“ (Kratochvíl, 2009: 205).

Jedním z hlavních přínosů Kennetha Waltze do teorie mezinárodních vztahů je strukturální teorie, která se dívá na mezinárodní systém jako na jeden celek. Jedná se o *velkou teorii (grand theory)*, jejímž základním pojmem je struktura systému. Ta má, podle Waltze, tři charakteristiky: Za prvé, struktura systému je anarchická, tedy vztahy nejsou zaneseny v ústavě a neexistuje suverén, jde o strukturu decentralizovanou. V takovém systému je každý stát sám za sebe a nemůže nikomu důvěřovat. V okamžiku výrazného posílení jednoho státu uzavírají ostatní státy protialiance a nespolehají na sliby. Pokud se pak v systému nacházejí minimálně dva státy a je splněna podmínka anarchičnosti systému, pak systém směřuje k rovnováze moci, bez ohledu na to, zda o to aktéři usilují či nikoliv. Za druhé, systém tvoří navenek stejné jednotky, tedy jednotky, které jsou odkázány samy na sebe, a proto si nemohou dovolit hlubší specializaci a musí se věnovat všem úkolům, které se objeví. A za třetí, podle Waltze je pro strukturu charakteristická proměnlivá distribuce či rozložení moci dané počtem rozhodujících velmocí v systému, podobně jako bývá tržní struktura charakterizována počtem dominantních firem⁴¹. Podle počtu dominantních jednotek rozlišuje Waltz systém bipolární a multipolární (Barša a Císař, 2008: 132; Drulák, 2010: 61–63).

⁴¹ Monopol, duopol, oligopol.

Co se týká systému unipolárního, jeho vznik Waltz nepředpokládá, neboť by se jednalo o selhání mechanismu mocenské rovnováhy (Barša a Císař, 2008: 131–133, Drulák, 2010: 61–63, 149; Kratochvíl, 2009: 206). Pokud by však došlo ke vzniku takového uspořádání, dominantní mocnost by se musela chovat umírněně, zdrženlivě a trpělivě. Ačkoliv by vykazovala všechny zmíněné atributy chování, slabé státy by se i nadále obávaly budoucího chování mocnosti (Waltz, 1997: 915). Jakákoliv větší koncentrace moci je hrozbou ostatním státům a způsobuje, že se začínají chovat tak, aby obnovily rovnováhu. Většina analytiků proto tvrdí, že unipolarita jsou pouze „iluze“ a „moment“, které nevydrží dlouho a dláždí cestu multipolaritě (Wohlforth, 1999: 55–6).

Nejstabilnější uspořádáním podle Waltze⁴² je uspořádání bipolární a to hned z několika důvodů: Je přehlednější. Waltz tvrdí, že v bipolárním systému jsou tahy protivníka předvídatelnější než v systému multipolárním a bipolární systém se mnohem více blíží hře s nulovým součtem, což usnadňuje vzájemnou kontrolu a vzájemné odstrašování; zbavuje dva rozhodující hráče závislosti na nejistých spojeních a umožňuje snazší dohodu v dílčích otázkách mezinárodních vztahů (Drulák, 2010: 61–63; Beneš a Střítecký, 2009: 183; Kratochvíl, 2009: 206, 224).

4.2 Desetiletí bipolarity

4.2.1 Cesta k bipolaritě

Výsledek druhé světové války znamenal závažnou změnu mezinárodních vztahů a mocenského uspořádání: vzestoupily nové mocnosti, Spojené státy americké a Sovětský svaz se staly supervelmocemi, které v následujících čtyřiceti letech určovaly chování celého systému. Levicové strany se socializačními záměry, mezi nimi i komunisté, významně posílily své pozice. I přesto tehdejší prezident Spojených států Franklin D. Roosevelt počítal s tím, že se Sovětský svaz stane jedním z tzv. čtyř

⁴² Bipolarita je stabilnější než multipolarita i podle Johna Mearsheimera, který tvrdí, že bipolární systém je mírovější ze tří hlavních důvodů: Za prvé, pravděpodobnost konfliktu je nižší, proto je pravděpodobnost války jako takové minimální. Za druhé, odstrašení nepřítele je jednodušší, neboť nerovnováha moci je redukována, popřípadě jednoduše odvrácena. Za třetí vyhlídky na úspěšnost odstrašování jsou mnohem větší, protože chybné výpočty relativní síly a odhodlání soupeře k útoku jsou méně a méně pravděpodobné (Mearsheimer, 1990: 14).

policistů a že není potřeba se obávat sovětského expanzionismu (Kissinger, 1999: 432; Veselý, 2010: 334, 343–344).

Reálná situace však byla zcela odlišná, proto nastupující prezident Harry S. Truman reagoval politikou nesoucí označení „politika zadržování“ (*policy of containment*) komunismu s následným vydáním Trumanovy doktríny. Právě Trumanova doktrína je považována za vyhlášení studené války Sovětskému svazu. (Kissinger, 1999: 461–466, 468–469; Veselý, 2010: 345).

Evropa se ocitla ve složité ekonomické a sociální situaci, nebyla vyloučena ani politická destabilizace. V létě roku 1947 byla Georgem Marshall⁴³ představena nabídka americké pomoci při poválečné obnově Evropy. Zatímco západní svět přijal nabídku přívětivě, Sovětský svaz se k Marshallovu plánu postavil jako k nástroji amerického imperialismu. Reakcí Sovětského svazu byla urychlená komunizace a sovětizace střední a jihovýchodní Evropy (Kissinger, 1999: 472–473; Veselý, 2010: 344–346).

Když Winston Churchill ve svém fultonském projevu navrhl vytvoření aliance anglosaských národů, byl odmítnut. O dva roky později se podívoval, že jeho aliance byla odmítnuta, avšak nyní se schyluje k vytvoření aliance mnohem širšího rozměru. Důvodem bylo, že Evropa nebyla připravena na politický a ideologický vliv Sovětského svazu. Zhoršení mezinárodní situace donutilo Spojené státy k přehodnocení zahraniční politiky a zapojení do regionálních a kolektivních vojenských struktur mimo západní polokouli (Kissinger 199: 472–473; Veselý, 2010: 362–363). Jasnou příčinou byl Stalin, resp. jeho politika, která posloužila jako jednotící prvek Západu (Fidler a Mareš, 1997: 11). Dalo by se tedy říci, že to byl právě Stalinův Sovětský svaz, kdo politicky sjednotil Evropu a poskytl ji účinnou transatlantickou obrannou alianci bránící princip, nikoliv území. (Fidler a Mareš, 1997: 35; Kissinger, 1999: 474).

Zpočátku byla Aliance pouze politického charakteru. Kromě politické jednoty představoval západní blok i blok sdílející hodnoty demokracie, právního státu, lidských práv a liberálně tržního přístupu k ekonomice (Ash, 2006: 14). Politika a hodnoty semkly Západ proti společnému nepříteli a z Aliance se stal klíčový nástroj kolektivní obrany obou břehů severního Atlantiku (Ash, 2006: 14–16). Proces přeměny byl

⁴³ Státní tajemník Spojených států.

urychlen příznivými podmínkami, které opětovně nastolil sám Sovětský svaz⁴⁴, proto se Aliance na počátku 50. let 20. století transformovala v akceschopnou vojenskou organizaci, která podle amerického ministerstva zahraničí nebyla zaměřena výlučně proti někomu, ale proti agresi (Kissinger, 1999: 474; Veselý, 2010: 363).

Integrace Spolkové republiky Německo⁴⁵ byla rozhodujícím momentem pro Sovětský svaz, který na tento krok odpověděl vytvořením vojensko-politického paktu sovětského bloku. Podepsáním multilaterální Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci vznikla tzv. Organizace Varšavské smlouvy, která spojovala všechny státy sovětského bloku (Veselý, 2010: 370). Hrozba se strany Sovětského svazu dostala konkrétní podobu a je to právě Varšavská smlouva, proti které se NATO během studené války vymezovalo. Paradoxem je, že původním záměrem Varšavské smlouvy nebylo vytvoření a zakonzervování systému dvou nepřátelských paktů, ale jeho zničení, z hlediska Sovětů především NATO (Veselý, 2010:370).

4.2.2 Bipolární konflikt z pohledu K. Waltze

„Z hlediska Waltzova neorealismu je studená válka nevyhnutelným důsledkem existence dvou supervelmoci v anarchickém systému“ (Kenneth Waltz cit. dle Drulák, 2010: 176). Podstatou je koncentrace vojenské síly v rukou dvou supervelmocí, mezi kterými jsou ideologické spory, institucionální rozdíly a existence jaderných zbraní pouze podružnými faktory. V anarchickém systému nemohou být vztahy mezi hlavními aktéry přátelské, byť by si byly sebepodobnější. Skutečnost, že studená válka nepřešla v ozbrojenou konfrontaci supervelmocí s fatálními následky pro celý svět, lze přičíst výhodám vyplývajícím z bipolárního uspořádání (Drulák, 2010: 176–177).

Někteří tvrdí, že studená válka začala již na konci druhého desetiletí dvacátého století bolševickým převratem. Převládající pojetí však tvrdí, že studená válka začala po druhé světové válce, kdy se během dvou let zformovaly dva antagonistické bloky: Západ a Východ⁴⁶. Hegemoni obou bloků vyznávali zcela protichůdné, nesmiřitelné hodnoty, proto se o studené válce hovoří jako o systému heterogenní bipolarity. Mezi

⁴⁴ Úspěšný sovětský atomový výbuch (1949), vítězství komunistů v Číně (1949), počátek korejské války (1950).

⁴⁵ SRN, tedy Západní Německo se členem NATO stalo 6. května 1952.

⁴⁶ Viz 4.2.1.

Východem a Západem panovalo trvalé ideologické, ekonomické a politické nepřátelství, nedůvěra a napětí se ventilovaly v mezinárodních krizích nebo v tzv. periferních válkách⁴⁷. Je až zarážející, že žádná z krizí neskončila přímou vojenskou konfrontací obou supervelmocí. K vojenské konfrontaci nedošlo, možná trochu paradoxně, především díky existenci a vlastnictví jaderných zbraní, jejichž ničivý potenciál nutil všechny politiky k vysoké opatrnosti a zdrženlivosti. (Eichler, 2009: 134, 279, Waltz, 1964: 882–886).

Dlouhá desetiletí byly obě supervelmoci ve stejném systému a jejich chování si bylo v relativně velké míře podobné, od zbrojení po intervence. Jejich vojenské síly byly víceméně v rovnováze a vojenské doktríny měly konvergentní tendence (Waltz, 1993: 45–46). Rozdíl v jejich chování byl mnohem menší, než jaký byl rozdíl mezi jejich ideologií: obě velmoci se snažily změnit země k obrazu svému. Spíše než „vůdci spasitelského hnutí“ se obě strany staly velmocemi v tradičním smyslu. Podle Waltze má systém dvou unikátní vlastnosti: míra napětí je vysoká, ale protože neexistuje žádná nadřazená autorita či třetí osoba, je velmi těžké vyvinout tlak a usměrnit tak chování aktérů (Kenneth Waltz cit. dle Cesa, 2009: 186). Lze tedy ve stručnosti říci, že zájem o mír a stabilitu táhl mocnosti k sobě, zatímco jejich obavy je od sebe odháněly (Kenneth Waltz cit. dle. Cesa, 2009: 186). Pravděpodobnost, že studená válka skončí regulérní válkou, byla minimální (Cesa, 2009: 186–187). Bipolární konfrontace je neoddelitelně spjata s neobvyklým fenoménem. Jako jediná byla studená válka schopna transformovat historicky násilný region v oblast míru (Mearsheimer, 1990: 51).

4.2.3 Konec bipolarity

„Bipolarita jako popisný termín je zachován tak dlouho, dokud existuje velký rozdíl mezi mocí dvou vůdčích zemí a mocí dalších významných států⁴⁸“ (Waltz, 1964: 892).

Po více než tři sta let se v moderní historii odehrávalo drama o pádu a vzestupu velkých mocností. Během multipolární éry se na scéně objevilo 12 mocností, do druhé

⁴⁷ Berlínská krize 1948 – 1949, Korejská válka 1950 – 1953, Suezská krize 1956, Karibská krize 1962, Vietnamská válka 1965 – 1973, Afghánská krize 1979 (Eichler, 2009: 133–134).

⁴⁸ *Bipolarity as a descriptive term remains appropriate as long as there is a great gap between the power of the two leading countries and the power of the next most considerable states.*

světové války jich vstupovalo sedm a na konci zbyly dvě. Jeden stát upadl, aby povstal jiný. Druhá světová válka tento vzorec narušila a její výsledek dal poprvé v historii příležitost bipolaritě. Přesto sám Waltz říká, že se v roce 1964 spletl, když předvídal, že bipolární uspořádání vydrží celé století. Již na podzim roku 1989 vzpomínal zástupce (amerického) ministra zahraničí L. Eagleburger s nostalgií na období „stabilní a předvídatelné atmosféry studené války“⁴⁹ a o několik měsíců později, v létě roku 1990, poskytl John Mearsheimer důkazy, že nás čekají ještě horší dny (Waltz, 1993: 44).

Války jsou obvykle spjaty s nestabilitou systému, proto systémy, které přežijí velké války, demonstrují svou stabilitu. Již na konci 70. let se Waltz domníval, že bipolární systém má šanci vydržet, protože žádný třetí stát nebyl schopen vyvinout kapacity, které by mohl porovnávat s těmi sovětskými nebo americkými. Bipolární systém působil robustním dojmem, přesto se Waltz domníval, že „nemá šanci vydržet tak dlouho, jako jeho předchůdce“⁵⁰ (Kenneth Waltz cit. dle Cesa, 2009: 188). Proto není překvapením, že Waltz tvrdil, že studená válka neskončí dříve, než se začne rozpadat struktura, která ji udržovala (Waltz, 1993: 49). Ekonomická reorganizace SSSR se stala vnější nutností, která potřebovala vnitřní změny. Sověští vůdci se snažili zvrátit úpadek mezinárodního postavení, ale neuspěli (Waltz, 1993: 50). Stejně jako skončil Sovětský svaz, skončila i bipolarita.

4.3 Unipolární systém

Sovětský svaz stáhl své všechny své kapacity ze států východní Evropy, což pro ně znamenalo plné získání nezávislosti. Důsledkem bylo, že se ve Spojených státech, Británii a Německu vytvořily názory, že americké a britské vojenské síly v Německu ztratily svůj *raison d' être*. John Mearsheimer se domníval, že by tyto síly měly být staženy z kontinentu, NATO a Varšavský pakt rozpuštěny. Výsledkem by bylo, že bipolární struktura, která charakterizovala Evropu od konce druhé světové války, by byla nahrazena multipolární strukturou (Mearsheimer, 1990: 5–6).

Dnes však již víme, že Waltzův předpoklad o nemožnosti unipolarity

⁴⁹ *Remarkably stable and predictable atmosphere of the Cold War.*

⁵⁰ *Unlikely to last as long as its predecessor.*

a Mearsheimerův předpoklad o multipolární struktuře jsou chybné⁵¹. Rok 1991 byl pro SSSR tragický. Nejprve se rozpadla Organizace Varšavské smlouvy, poté zanikl i Sovětský svaz. Severoatlantická aliance do velké míry ztratila svůj důvod k existenci, ale i navzdory sovětskému zániku přežila a existuje i v roce 2012, kdy vzniká tato práce. NATO je sice považováno za garanta stabilní bezpečnostní situace v Evropě, přesto se musíme tázat, jak dlouho vydrží efektivně fungovat (Waltz, 1993: 75).

Podle Waltze mělo NATO smysl pouze v prozatímním období rapidních změn po konci studené války. Otázkou bylo, kdo by se měl stát ochráncem a mírotvůrcem, až Spojené státy opustí kontinent. Evropa a Rusko by mohly nahlížet na NATO, jako na alianci, která by se měla zhostit této úlohy a stabilizovat region. Z krátkodobého hlediska je jejich touha opodstatněná, z dlouhodobého nikoliv. Prezence amerických sil by se stala iritující záležitostí pro evropské státy, jejichž bezpečnost by nebyla ohrožena. Pro Spojené státy by se prezence stala břemenem, neboť by musely působit ve světě, jenž se stává více ekonomicky a politicky kompetitivní a méně vojensky zaměřený (Waltz, 1993: 75).

Jak tedy Aliance může vydržet, jestliže nemá cenného nepřítele? Úpadek Sovětského svazu znamenal úpadek vlivu Spojených států na Západě. Nebylo-li by sovětské hrozby, NATO by bývalo nikdy nevzniklo. Sovětský svaz vytvořil NATO a smrt sovětské hrozby „osvobodila“ Evropu, jak Východní, tak Západní. Nově osvobozené státy se musí naučit starat samy o sebe nebo budou muset vytrpět následky a to i přes fakt, že stažení Američanů z Evropy bude pomalejší než stažení Sovětů⁵². Amerika může být prospěšná ostatním členským zemím NATO, ale Aliance je založena na ochotě a dobrovolnosti členů, proto budou potenciální evropské mocnosti jen stěží tolerovat přítomnost Ameriky. Waltz proto tvrdí: „Dny NATO nejsou sečteny, ale roky ano⁵³“ (Waltz, 1993: 76).

NATO je perfektním příkladem pro (neo)realistické smýšlení o mezinárodních institucích. Aliance je institucí, která bezpochyby hrála svou roli, když zabránila vypuknutí třetí světové války a pomohla Západu vyhrát studenou válku. Byla

⁵¹ Waltz nebere vznik unipolárního uspořádání vůbec v úvahu. Mearsheimer upozorňuje, že bipolarita poskytuje čas, aby se dva protivníci naučili zvládat konflikt bez války. V případě multipolárního uspořádání s pohybujícími se koalicemi by byli protivníci nuceni se přeučit zájmy oponenta, dosáhnout nových dohod a vytvořit nová pravidla kompetitivního vládnutí (Mearsheimer, 1990: 27)

⁵² Allied Command Operations. 1990 Onwards (<http://www.aco.nato.int/briefhistory.aspx>, 13. 4. 2012).

⁵³ *NATO's days are not numbered, but its years are.*

manifestací bipolárního uspořádání moci v Evropě a byla to právě rovnováha moci, která poskytla kontinentu stabilitu, nikoliv NATO *per se*. Ve své podstatě se jednalo o americký nástroj projekce moci tváří v tvář sovětské hrozbě. S rozpadem Sovětského svazu se podle (neo)realistů mělo NATO rozpadnout nebo rekonstituovat tak, aby odpovídalo novému mocenskému rozložení v Evropě. Severoatlantická aliance nemohla a nemůže zůstat taková, jaká byla během studené války (Mearsheimer, 1995: 13–14).

5 KOMPARACE

Odlišnost jednotlivých scénářů lze vysledovat nejen na jejich výsledné podobě a schopnosti ovlivnit mezinárodní prostředí, ale už v samotném jádru. Jsou to právě hluboko zakořeněné odlišnosti, které pomohou stanovit proměnné a umožní tak komparaci jednotlivých návrhů. V rámci komparace se soustředíme na rozsah navrhované instituce, vliv na mocenské uspořádání a na pozitiva a negativa plynoucí z daného projektu. Jako poslední, uvádím míru reálnosti, kterou daný projekt má. Pro přehlednost jsou jednotlivé proměnné shrnuty v tabulce, jen tvoří přílohu 6.

5.1 Rozsah navrhované alternativy

5.1.1 Současná podoba

V roce 1949 zakládalo Severoatlantickou alianci 12 zemí na obou březích Atlantického oceánu. V období mezi rokem 1949 a začátkem 80. let 20. století se staly členy NATO další čtyři země – Turecko a Řecko v roce 1952, (Západní) Německo v roce 1955 a Španělsko v roce 1982. Přijetí dalších deseti členských zemí po skončení studené války je však mnohem pozoruhodnější, ať už s hlediska počtu, tak z hlediska politického dopadu. Dvanáct zemí – Česká republika, Maďarsko a Polsko v roce 1999, Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko v roce 2004 a v roce 2009 Albánie a Chorvatsko – se připojily k NATO v celkem třech vlnách rozšíření. Všechny nové členské země byly připraveny na členství prostřednictvím *Membership Action Plan*⁵⁴, ve kterém stále participuje Republika Makedonie, od roku 2009 Černá hora a nejmladší participující zemí v MAP je od roku 2012 Bosna a Hercegovina⁵⁵ (NATO, 2006: 183). V současné době má Severoatlantické aliance 28 členských nezávislých zemí, dalších 41 zemí po celém světě spojuje s NATO určitá forma vztahu a spolupráce (srov. příloha 3)⁵⁶.

5.1.2 Směrem na východ

⁵⁴ MAP je program, jehož úkolem je příprava zemí aspirujících na členství (NATO, 2006: 189).

⁵⁵ NATO. Membership Action Plan (MAP) (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm, 3. 4. 2012).

⁵⁶ NATO. Partners (<http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm>, 3. 4. 2012).

„...Rusko [by se] během prvních dvou desítek let příštího století mohlo pozvolna integrovat do Evropy, která by nezahrnovala pouze Ukrajinu, ale sahala by až k Uralu, a dokonce dále. Přidružení Ruska k evropským a transatlantickým strukturám, nebo nějaká forma členství, by na oplátku otevřelo dveře třem zakavkazským státům – Gruzii, Arménii a Ázerbájdžánu –, které o spojení s Evropou zoufale usilují“ (Brzezinski, 1999: 126).

Pokud bychom smýšleli zcela unilaterálně a nebrali v potaz dopady⁵⁷, které by mohly jak pozitivně, tak negativně ovlivnit mezinárodní systém a rozšířili Alianci o Rusko, Ukrajinu a všechny tři Kavkazské republiky, mohla by být tvořena celkem třiceti třemi členskými státy (srov. příloha 4). Z geografického hlediska lze říci, že stala-li by se Ruská federace členskou zemí Severoatlantické aliance, došlo by k překročení euroatlantického prostoru a jeho rozšíření až severnímu Tichému oceánu. Svým způsobem by tak byl naplněn sen Medveděva o alianci sahající od Vancouveru až po Vladivostok.

5.1.3 Globální NATO

V případě transformace NATO v globálního aktéra podle předkládaných návrhů je složité stanovit, jak by nová entita vypadala z kvantitativního hlediska. Přesný počet členských zemí nelze předvídat z toho důvodu, že nová aliance, ať už ve formě GFC nebo již přeměněné Aliance, by měla být otevřena všem adeptům na členství, kteří prokazují svou odevzdanost svobodě a disponují něčím, co by bylo přínosem pro novou entitu⁵⁸.

Vezmeme-li však v potaz pouze státy explicitně zmíněné v jednotlivých návrzích, tedy Austrálii, Nový Zéland, Japonsko, Izrael, Afghánistán, Irák, Indie, Filipíny, Jižní Koreu, Indonésii a Brazílii, byla by nová aliance tvořena minimálně třiceti devíti státy (Brands a Carafano, 2009: 4; Holmes, 2008: 120). Pokud by se nová aliance formovala v době, kdy by členem Aliance byly i země, které se v současné době

⁵⁷ Viz podkapitola 5.3.1.

⁵⁸ Jestliže by byl reálně projednáván i návrh Goldgeiera a Lindsaye na vytvoření *League of Democracies*, byl by počet členských zemí pravděpodobně podobný, nicméně dle mého úsudku ne totožný. GFC by na rozdíl od Ligy navázala vztahy i s méně demokratickými a demokratizujícími se zeměmi, např. Singapurem a Thajskem, které by získaly pozorovatelský status (Brands a Carafano, 2009:1; Holmes, 2008: 120).

podílí na MAP, byl by minimální počet členských zemí čtyřicet dva. Je tedy stále otázkou, jaký by mohl být maximální počet členských zemí, neboť v současné době jej nelze jednoznačně určit.

S trochou nadsázky je možné vypočítat pravděpodobný maximální rozsah globální aliance. V současné době existuje 25 plně demokratických zemí, 53 zemí, kde není demokracie plně rozvinuta a 37 zemí s hybridním demokratickým režimem (srov. příloha 5). Z celkového počtu 115 demokratických zemí je již 28 členem NATO a další tři mají nakročeno k členství. Znamená to tedy, že členství v globální alianci by mohlo být otevřeno dalším 84 zemím po celém světě⁵⁹.

5.1.4 Konec NATO

Jediný ze tří předkládaných návrhů má protichůdnou tendenci. Jestliže by se v rámci prvních dvou NATO rozšiřovalo a přeměňovalo, v rámci neorealistického pohledu na nastalou situaci by se mělo NATO rozpustit. Pokud by se tak opravdu stalo, byly by v Severní Americe dva nezávislé státy, které by nebyly spojeny s Evropou v žádném vojensko-politickém a bezpečnostním uskupení. Na starém kontinentě by leželo 26 „bývalých“ členských států, které by se po desetiletí bezpečnosti garantované Spojenými státy musely spolehnout na své vlastní zdroje a bezpečnostní kapacity.

5.2. Vliv, negativa a pozitiva

5.2.1 NATO s Ruskem

Nově vytvořená aliance by mohla disponovat velkým vlivem v mezinárodní politice. Dvě země, které byly před více než dvaceti lety antagonisty a jakákoliv spolupráce nepřicházela v úvahu, by najednou byly začleněny do široké vojensko-politické a bezpečnostní struktury. Kombinace amerických schopností a ruských energetických zdrojů by mohly z Aliance učinit silného hráče regionálního i mezinárodního systému. Dohnali-li bychom tuto představu až do extrému, mohla by se

⁵⁹ Economist Intelligence Unit. Democracy Index 2011 (http://www.sida.se/Global/About%20Sida/Så%20arbetar%20vi/EIU_Democracy_Index_Dec2011.pdf, 12. 4. 2012), s. 3–6, 29.

stát entitou natolik silnou, že by sama či ve spolupráci s ostatními regionálními organizacemi mohla postupně transformovat konfliktní regiony v mírovější nebo zcela mírové oblasti. Taková entita by rovněž disponovala relativně velkým odstrašujícím potenciálem, a tak domnívám, že by bylo jen velmi složité ji sesadit z pomyslného trůnu kolektivní obrany a bezpečnosti.

Nelze říci, zda z uvedené alternativy vyplývá více pozitiv či negativ, nicméně se je pokusíme shrnout. Za prvé, Aliance rozšířená o Rusko by otevřela dveře zemím, které usilují o členství v NATO, ale kvůli vztahům s Ruskem se nechtějí nebo nemohou stát členy (Brzezinski, 1999: 126).

Za druhé, Rusko by přestalo nahlížet na Severoatlantickou alianci jako na hrozbu. Na straně druhé, Aliance by se zbavila onoho postudenoválečného reliktu euforie – protiruského postavení – ačkoliv nebylo nikdy explicitně řečeno, že je Aliance udržována jako protiváha Rusku (Betts, 2009: 34). V důsledku opuštění tohoto postoje by se Rusko mohlo přestat cítit vynecháno z poválečného evropského uspořádání v Evropě a stalo by se právoplatným členem a mohlo tak zapomenout na eurasijskou izolaci, což považuji za třetí pozitivum dané alternativy (Brzezinski, 1999: 126).

A za čtvrté, Aliance rozšířená o Rusko by se stala silnějším geopolitickým partnerem, kterého Spojené státy nutně potřebují. Proces integrace by postupoval pomalu a rozvážně, odměnou za trpělivost by poté byla hlubší vzájemná důvěra mezi členskými zeměmi a Ruskou federací. Jak tvrdí Kupchan: „NATO by s přijetím Ruska podstupovalo určitý risk, avšak exkluze Ruska ze struktur představuje risk mnohem větší“⁶⁰ (Kupchan, 2010).

Sundáme-li si růžové brýle a podíváme se na expanzi směrem k Rusku ve skutečném světle, nalezneme i negativa spojená s tímto krokem. Pro první negativum lze použít přirovnání, že by se „liška ocitla v kurníku“. Například Pobaltské republiky jsou stále ovládány silnou averzí vůči Ruské federaci, jejíž předchůdce dlouhá desetiletí okupoval území zmíněných republik. Stejný či podobný postoj mají i další, nyní již členské země NATO a bývalé země sovětského bloku.

⁶⁰ *To be sure, NATO would run a strategic risk by bringing Russia into an alliance, that for the moment, is still intended to hedge against a potential Russian threat. But NATO is actually running a potentially greater risk by excluding Russia from the Euro-Atlantic order.*

Za druhé, Aliance by se stala řídněji spojeným celkem, kde solidarita by byla do velké míry oslabena. Přijetí Ruska by enormně zvětšilo její rozlohu a prohloubilo rozmanitost členských zemí. Pokud by do roku 2025 přijala Rusko, Ukrajinu a několik dalších zemí SNS, mohla by Aliance mířit až k počtu čtyřiceti členských zemí rozdílných velikostí, prosperity a vojenských schopností (Kupchan, 2010).

Třetím negativem je fakt, že členem Aliance by se stala země, která není demokracií. Přijetí Ruska do Aliance v současné době by se tak mohlo stát nebezpečným prerogativem, které by bylo v rozporu s principy demokracie, individuální svobody a vlády práva, které jsou pevně zakotveny v Severoatlantické smlouvě (Kupchan, 2010). Určitá hrozba vyplývá i ruské mentality, kdy by se mohly objevit požadavky Ruska na změnu rozhodovacího procesu (nejlépe podle vzoru Rady bezpečnosti) a posílení role v rámci NATO (Romancov, 15. 3. 2012).

5.2.2 Globální aliance

Stejně, jako v případě Aliance rozšířené o Rusko, by globální aliance mohla disponovat velkým vlivem v mezinárodním prostředí. Globální entita by mohla koordinovaně odpovídat na globální hrozby, jejichž potlačení by mohlo pod vlivem takto silného hráče být efektivnější, rychlejší a dlouhodobé.

Nová alianční struktura by učinila z amerických aliancí skutečně globální entity a vykompenzovala tak oslabující Severoatlantickou alianci (Holmes, 2008: 118; Holmes, 2009: 6). Výsledkem by byla zlepšená koordinace a koheze veškerých snah potřebných k vytvoření globálního bezpečnostního pořádku, která udržuje svobodu, mír a stabilitu. Vytvoření globální aliance by dále pomohlo zmenšit břemeno, které musí Spojené státy nést v boji proti terorismu.

Přínosem pro novou alianci by bylo i členství zemí, jako je Indie a Indonésie. Takové státy by pomohly rozložit G77, za jejichž „sukní“ se často skrývá Teherán (Holmes, 2008: 121). Dalším přínosem globálního přístupu k bezpečnosti by byla asistence v případě multilaterálních rozhovorů se Severní Koreou. Jestliže se současné rozhovory setkají s neúspěchem, byly by navráceny Radě bezpečnosti, ve které by Austrálie a Japonsko mohly prosadit tvrdší přístup. Ten by mohl být vetován Čínou

nebo Ruskem, a pokud by se tak stalo, mohly by opět Austrálie a Japonsko zorganizovat koordinovanější přístup mimo OSN a vyhnout se tak iluzi izolace (Holmes, 2008: 121).

Zahrnutí rozvojových zemí pak zapůsobí jako nový silný popud k pokračování v cestě k demokratické a ekonomické svobodě. Dalším jednoznačným pozitivem bude, že globální aliance bude natolik silná, že bude působit jako odstrašující nástroj pro agresivní Rusko a především Čínu, které se obávají země jihovýchodní Asie (Holmes, 2009: 5). Země pokoušené násilným extremismem, jako jsou například Kolumbie nebo Indonésie, budou čerpat výhody především v oblastech budování důvěry, vynucování práva a vojenských cvičení.

Globální aliance může být i odstrašujícím aktérem pro autoritářské mocnosti toužící po regionální nebo globální hegemonii a zdrojem neustálého multilaterálního tlaku na země s jadernými ambicemi a programy. V poslední řadě bude působit atraktivním dojmem i možnost získání americké technické a vojenské asistence, ale protože nebude hájit zájmy konkrétního teritoria, nebude zapotřebí „Článku 5“ (Holmes, 2009: 4–6).

Nalézt negativa na návrhu globální aliance je složitější než v případě Ruska, přesto ne nemožné. Hned první lze však nalézt už v samotných kritériích pro členství. Jde sice o globální aliance, nicméně členem se může stát pouze země, která disponuje něčím, co by bylo pro alianci přínosem. V žargonu globální aliance se jedná o spolupráci při vymáhání práva, diplomatickou podporu, sdílení zpravodajských informací nebo vojenských prostředků. Země by mohly vykazovat odevzdání se hodnotám svobody, vůli a chuť spolupracovat a společně čelit hlavním hrozbám mezinárodní bezpečnosti. Přesto, a ačkoliv to zní velmi absurdně, by mohla být žádost o členství pozdržena či zamítnuta právě kvůli absenci první nebo druhé podmínky členství (Brands a Carafano, 2009:3). Z toho vyplývá i druhé negativum. Aliance nebude a ani nemůže mít jednotné podmínky pro přijetí, proto pro různé žadatele by musely být různé plány. Příkladem jsou například Indie a Gruzie, které by sice musely mít vyřešené hraniční spory již před vstupem do aliance, ale přesto by se (bývalá) existence sporů promítla do přijímacího procesu (Holmes, 2008: 119).

S přijímacím procesem jsou úzce spjaty i problémy se sdílením vojenských a zpravodajských služeb, což lze bez pochyb považovat za negativní aspekt návrhu na vytvoření globální aliance (Holmes, 2008: 119). Jako poslední negativum lze uvést i

dočasné napětí mezi Spojenými státy a Evropskou unií, které by vzniklo v důsledku zrodu globální aliance. Některé členské země NATO, především Francie a Německo, které prohlašují, že jsou obhájci evropské obranné identity, by mohli pocítovat, že globální aliance podkopává NATO. Ani Washington, ani další svobodné národy by neměly tento argument přijmout (Holmes, 2009: 6).

5.2.3 Svět bez NATO

Kvůli vysoké míře relevance a etablovanosti současné Aliance, je návrh zcela vystavěn na teoretickém přístupu, a jestliže lze považovat zbylé dva návrhy v určitých ohledech za spekulativní, v případě světa bez NATO to platí dvojnásob. Rozšíření Aliance je pravděpodobnější než její zánik, proto se můžeme jen domnívat, jak by vypadal svět bez vojensko-politické a bezpečnostní struktury. „Případný konec americké hegemonie by rozhodně neznamenal obnovení multipolarity mezi dobře známými hlavními mocnostmi, jež vládly světu poslední dvě století“ (Brzezinski, 2000: 15). Nezrodil by se ani jiný dominantní hegemon, který by byl schopen zaujmout místo Spojených států a přisvojit si podobnou politickou, vojenskou, ekonomickou, technologickou a sociokulturní globální převahu. „Mocnosti minulého století jsou příliš vyčerpané nebo příliš slabé, než aby mohly přijmout roli, kterou dnes hrají Spojené státy“ (Brzezinski, 2000: 15).

První výhodou, kterou lze vydedukovat z rozpadu Severoatlantické aliance je, že rozpadající se unipolární uspořádání by uvolnilo cestu multipolárnímu uspořádání. Waltz sice tvrdí, že nejstabilnějším systémem je systém bipolární, ale protože nepředpokládá vznik unipolárního systému, přichází v úvahu pouze systém multipolární. V takovém systému vznikají flexibilní aliance a uspořádání jako takové dává prostor pro vznik aktérů, kteří si budou relativně rovni (Cesa, 2009: 186).

Rozpad Aliance by rovněž byl lichotivým zázrakem v očích těch, kteří jej vidí jako hrozbu. Jedná se především o představitele a obyvatele Ruské federace, kteří se k existenci Aliance staví spíše odmítavě.

Podívali-li bychom se na existenci Aliance z ekonomického hlediska, je finančně velmi náročná. Spojené státy investují do bezpečnostních struktur nejen

personál, ale i finance. Podobná podpora se očekává i od evropského protějšku, která nejen že nedosahuje potřebné výše, ale plánuje se i její následné omezení⁶¹. Dalo by se tedy říci, že z ekonomického hlediska by rozpuštění Aliance znamenalo jakousi úlevu od břemena finanční a personální podpory.

Posledním pozitivem, které lze vyzorovat na světě bez NATO je, že z dlouhodobého hlediska by rovnocenná a separátní Západní Evropa posílila atlantickou komunitu. Evropa by neměla falešná očekávání z Ameriky a naopak (Layne, 1987: 44). Pozitivum se pozvolna mění v negativum. Rozpad Aliance by zanechal Evropu zcela osamocenou v oblasti bezpečnosti. Problémem je, že evropská supermocnost neexistuje, evropské elity nemají v současné době nakročeno ke kariéře supermocnosti. NATO by muselo být nahrazeno evropskou obrannou strukturou nebo by Spojené státy musely opustit Alianci. Ani jedna možnost se však v současné době nezdá reálná. Evropská supermocnost by musela překonat omezení spojená s konfederativní strukturou, demilitarizovanými společnostmi a sociálním státem. Evropa je operačně zcela závislá na NATO (Asmus a Rogozin, 2010; Wilkinson, 1999: 158). Pokud by Spojené státy opustily Evropu, dopady by široce přesahovaly bezpečnostní rámec. Jestliže by se NATO rozpadlo, byly by ohroženy i ekonomické struktury (Art, 1996: 38). Lze tedy říci, že přítomnost Spojených států a existence NATO jsou klíčovými aspekty pro Evropu, ať už z hlediska bezpečnostního, politického, ekonomického nebo čistě sociálního.

5.3 Teorie nebo realita?

5.3.1 Stane se Rusko členem Aliance?

Po rozpadu Sovětského svazu zůstala slabá a před demokratickou Evropou stojící Ruská federace, která se musela stejně jako vítězný Západ přizpůsobit novému světovému pořádku. Zatímco Západ se s novým pořádkem vypořádal relativně snadno, Rusko stále tápalo a mnohdy stále tápe. Nyní je však patrné, že jak Aliance expandovala, míchal se cíl, který si stanovila, s negativním dopadem. NATO se snažilo vytvořit silnou transatlantickou unii, avšak svým způsobem v postudenoválečné euforii pozapomnělo, že se rozšiřuje o země bývalého sovětského bloku. Nechtěným dopadem

⁶¹ The Wall Street Journal. Transcript of Defense Secretary Gates's Speech on NATO's Future (<http://blogs.wsj.com/washwire/2011/06/10/transcript-of-defense-secretary-gatess-speech-on-natos-future/?mod=WSJBlog>, 22. 4. 2012); Deset světových zpráv, které by Vás neměly minout, 2011: 11).

se tedy stal neustálý anti-ruský postoj. Z tradičního strategického pohledu představovala expanze Aliance hrozbu pro Rusko, přestože ji západní představitelé považovali za *passé* (Betts, 2009: 34). Avšak aby byl Západ přetvořen v univerzální bezpečnostní prostor, nelze pouze přijmout bývalé sovětské republiky, ale i Rusko. Problémem ale je, že členství Ruska v NATO nikdy nepředstavovalo vážnou možnost. Lze tedy říci, že jestliže se Rusko nestalo členem Aliance po rozpadu Sovětského svazu, kdy bylo na počátku cesty k demokratizaci, je pouze malá pravděpodobnost, že se stane členem NATO v 21. století (Betts, 2009: 36).

Přesto by přijetí Ruské federace do NATO znamenalo příležitost i pro Ukrajinu a Gruzii, z pohledu Brzezinského, i pro Zakavkazské republiky. Ukrajina navázala kooperativní vztahy s Aliancí ihned po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991, o tři roky později se Ukrajina stala prvním státem ze SNS, který se stal členem PfP a brzy demonstrovala svou přízeň Alianci. Od začátku 21. století byly podniknuty další kroky, které podporovaly reformní snahy Ukrajiny na cestě k euroatlantické integraci. Postoj Ukrajiny se bohužel změnil po nástupu proruského prezidenta Viktora Janukoviče v roce 2010. Ten se nechal slyšet, že Ukrajina již neusiluje o členství v Alianci, avšak ráda by zachovala dosavadní úroveň kooperace⁶². Přesto je však důležité mít na paměti důležitou zásadu: Rusko nemůže být v Evropě bez Ukrajiny, zatímco Ukrajina bez Ruska být v Evropě může (Brzezinski, 1999: 126).

Vztahy NATO – Gruzie byly navázány v roce 1992, kooperace se prohloubila o dva roky později, kdy Gruzie vstoupila do PfP. Po Růžové revoluci v roce 2003 byla nutnost podpory reformující se země ještě silnější, proto byl v roce 2004 vyvinut *Individual Plan for Partnership*, jenž nastavil rámec spolupráce mezi oběma stranami. O čtyři roky později byly na summitu v Bukurešti potvrzeny aspirace Gruzie na členství v Alianci. Ve stejném roce byla rovněž vytvořena Komise NATO – Gruzie, která slouží jako fórum pro politickou konzultaci a kooperaci a v rámci které byl vytvořen *Annual National Programme*. Nově vytvořený program nahradil stávající IPAP a rozšířil spolupráci v oblastech politických, vojenských a bezpečnostních reforem. Lze tedy říci,

⁶² NATO. NATO's Relations with Ukraine (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm?, 3. 4. 2012).

že NATO plně podporuje gruzínské reformní snahy a touhu stát se členem euroatlantického partnerství⁶³.

Pokud bychom se podívali na Arménii a Ázerbájdžán, obě země spolupracují s Aliancí prostřednictvím IPAP a obě země se podílely na operacích v Kosovu (KFOR) a v Afghánistánu (ISAF). Zájmem Arménie je posílení politické kooperace tak, aby se přiblížila NATO, nicméně v současné době neusiluje o členství⁶⁴. Ázerbájdžán se snaží dosáhnout euroatlantických standardů prostřednictvím reform bezpečnostního sektoru a demokratických institucí a rovněž se přiblížit Alianci, avšak stejně jako Arménie neusiluje o členství⁶⁵.

„Východní“ expanze má však i svá negativa: Přijetí Ukrajiny a Gruzie do Aliance představuje problém pro Německo a Francii, jejichž vrcholní představitelé Nicolas Sarkozy a Angela Merkelová se nechali slyšet, že jsou proti tomu, aby Ukrajina a Gruzie obdržely MAP na summitu v Bukurešti (Van Herpen, 2008: 95). Pravděpodobnost členství Gruzie se nelíbí ze dvou prostých důvodů. Za prvé, Gruzie není podle Francie součástí Evropy a za druhé, problémem jsou rovněž separatistické regiony Jižní Osetie a Abcházie, které se chtějí odpojit od Gruzie. Nelze očekávat, že by se regiony připojily ke Gruzii, nebo že by jejich násilnému připojení neodporovali Rusové, a zároveň Gruzie nemůže být přijata bez nich (Betts, 2009: 33). V případě Arménie a Ázerbájdžánu hraje velkou roli spor o území Náhorního Karabachu. Vleký konflikt o území v jižním Ázerbájdžánu, kde 95% obyvatel tvoří Arméni, způsobil, že Ázerbájdžán nechce být v bezpečnostních strukturách s Arménií⁶⁶.

Pravděpodobnost přijetí Ruska je v současné době minimální. Putin, který byl v březnu letošního roku zvolen již potřetí ruským prezidentem, je sám proti připojení se k Alianci (Rapoza, 2011). Jak již bylo dokázáno v kapitole věnující se tomuto návrhu, vztah NATO a Rusko je velmi problematický. Po summitu v roce 2010 byla nastavena

⁶³ NATO. NATO's Relations with Georgia (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm, 3. 4. 2012).

⁶⁴ NATO. NATO's Relations with Armenia (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48893.htm, 3. 4. 2012).

⁶⁵ NATO. NATO's Relations with Azerbaijan (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49111.htm, 3. 4. 2012); Contact. What hampers Azerbaijan to join NATO? (<http://contact.az/docs/2011/Politics/06156388en.htm>, 3. 4. 2012).

⁶⁶ Jedná se především o NATO a OSKB. Pokud by se však mělo pokračovat podle této logiky, musel by Ázerbájdžán vystoupit z OSN, OBSE, Rady Evropy, SNS a dalších organizací, jejichž členem je i Arménie (News.am. Azerbaijan has no intention to join NATO and CSTO (<http://news.am/eng/news/28753.html>, 3. 4. 2012)).

nová strategie pro budování vztahu s Ruskem, která by měla Rusko přiblížit Alianci, ačkoliv ne natolik, aby se stala členem (Antonenko a Yurgens, 2010). Přesto je třeba Rusko neustále ujišťovat, že má otevřeny dveře nejen do Evropy, ale i k možné účasti na rozšířeném transatlantickém bezpečnostním systému (Brzezinski, 1999: 91). Pokud se Evropa úspěšně sjednotí a Rusko dokáže upevnit demokracii a modernizovat vlastní společnost, bude s ním Evropa v jistém okamžiku schopna navázat organičtější vztah (Brzezinski, 1999: 92). Jeden z problémů poté představuje i samotná ruská mentalita. Pokud Rusové a ruští vrcholní představitelé neprokáží, že jsou ochotni změnit své jednání a přizpůsobit se západoevropskému stylu politiky a jednání⁶⁷, není pro ně (zatím) v euroatlantické bezpečnostní struktuře místo (Romancov, 15. 3. 2012). Musím tedy konstatovat, a dle mého názoru a na základě všech předložených argumentů zcela opodstatněně, že přistoupení Ruska do Severoatlantické aliance je do velké míry ambiciózní a velmi optimistickou alternativou, která bohužel v nejbližší době zůstane pouze teorií. „... [V] praxi ještě nějakou dobu potrvá než otázka formálního členství Ruska začne být aktuální, což vlastně představuje další důvod k tomu, abychom před ním nesmyslně nezavírali dveře“ (Brzezinski, 1999: 92).

5.3.2 Stane se z globálního hráče globální aliance?

Pravděpodobnost, že se tak stane v nejbližší době, je mizivá. Sám Kim R. Holmes řekl, že aby se z NATO stala globální záležitost, bude zapotřebí času a dlouhých vyjednávání. Aby se mohla vytvořit globální aliance, bude zapotřebí vytvořit nový mechanismus, který by připravoval adepty na členství v ohledu vojenských a bezpečnostních kapacit. Globální aliance nemůže být jednoduše sestavena z hotových „součástek“, ale naopak, musí růst a sílit na základě vojenské asistence (Brands a Carafano, 2009: 4). Stejně jako nebudou státy připraveny na členství v nové entitě „přes noc“, nezíská ani aliance svůj tvar a efektivitu v nejbližší době (Brands a Carafano, 2009: 4, 6). Proto se odvažují opět tvrdit, že globální aliance není záležitostí nejbližších let.

⁶⁷ Rusové si hýčkají právo veta v Radě bezpečnosti OSN, kdy mohou zablokovat jednání. Takového přístupu by se v Severoatlantické alianci nedočkali, protože Aliance funguje ne principu rozhodování konsenzem už od svého založení (Romancov, 15. 3. 2012).

Globální aliance Ivo Daadlera a Jamese Goldgeiera je o něco přijatelnější a pravděpodobnější projekt. Podle obou autorů transformace v globální alianci proběhla bez povšimnutí a nadále se prohlubuje. NATO navazuje nové vztahy se zeměmi mimo euroatlantický region, avšak partnerství není to samé, co spojenectví (Daadler a Goldgeier, 2006). Proto by měly být navázané vztahy považovány za první kroky ke globální expanzi, která je dle mého názoru pravděpodobnější než vytvoření Holmesovy GFC. Přesto by takové rozšíření vyžadovalo revizi Článku 10 Severoatlantické smlouvy, který v současné době omezuje přijetí nových členských zemí pouze na region Evropy (Daadler a Goldgeier, 2006). Dodatek k článku by poté musely schválit všechny členské země Severoatlantické aliance a je otázkou, zda by jej schválily a pokud ano, tak za jak dlouho. Lze tedy říci, stejně jako u GFC, že ani přeměna globálního hráče v globální alianci neproběhne v letech následujících.

Návrhu na globální aliance oponuje bývalý generální tajemník v letech 2004 – 2009, Jaap de Hoop Scheffer. Podle něj svět nepotřebuje globální NATO, neboť transformace není o nutnosti stát se globální aliancí. De Hoop Scheffer již v roce 2006 tvrdil, že svět potřebuje takové NATO⁶⁸, které je zatím úspěšně vytvářeno. Jde o takovou alianci, která bude schopna chránit své členské státy proti globálním hrozbám terorismu, šíření zbraní hromadného ničení a rozpadajícím státům. Aby NATO mohlo působit proti těmto hrozbám, nemusí se podle Scheffera stát *gendarme du monde*, tedy světovým policistou. NATO se musí stát aliancí s globálním přístupem k bezpečnostnímu rámci, ve kterém budou organizace, včetně NATO, hrát svou roli (De Hoop Scheffer, 2006: 11).

Navzdory zcela smysluplnému odůvodnění, proč svět nepotřebuje globální alianci, se odvážím tvrdit, že ačkoliv De Hoop Scheffer oponuje vytvoření globálního NATO, transformace ve schopného globálního hráče s globálním přístupem k bezpečnosti se pohybuje na velmi tenkém ledu. Od přeměny v globální alianci podle Daadlera a Goldgeiera dělí De Hoop Schefferův návrh jen revize a dodatek k Článku 10. Je však nutné opětovně podotknout, že tento krok nepřipadá v současné době v úvahu, proto je velmi pravděpodobné, že NATO bude nadále existovat a prohlubovat svou roli globálního hráče a nikoliv globální aliance.

⁶⁸ Aliance s členskými zeměmi z euroatlantického regionu, avšak navazující vztahy se zeměmi celého světa a dalšími regionálními bezpečnostními strukturami, jakými jsou například OSN, OBSE a SZBP EU a další mezinárodní mezivládní a nevládní organizace (NATO, 2006: 255–272).

5.3.3 Může se NATO dneška rozpadnout?

Odpovědí na otázku z názvu podkapitoly může být ano i ne. Podíváme-li se na existenci NATO odborným, ale i laickým pohledem, bude jasné, že NATO je natolik etablovanou a fungující institucí, že rozpad na počátku druhé dekády 21. století je zcela vyloučen. Na druhou stranu, pokud se podíváme na existenci NATO i skončení bipolárního konfliktu očima neorealistickeých teoretiků, bude nám v hlavě rezonovat odpověď „ano“. Ano však není a nebude spjato se slovem „může“, ale spíše se slovy „musí“ a „mělo by“. „Aliance nemají jiný význam, než být nepřátelskou hrozbou těm, kterým jsou odpovědí“⁶⁹ (Glenn Snyder cit. dle Waltz, 2000: 19).

Podle neorealistů je nestabilnější uspořádání bipolarita, jediné další uspořádání, které přichází v úvahu je multipolarita. Unipolární uspořádání, které podle Waltze nepřipadá v úvahu, ovládlo mezinárodní vztahy po konci studené války. Zatímco institucionální liberálové vidí NATO jako alianci, která potvrzuje jejich domněnku o důležitosti mezinárodních institucí, (neo)realisté vidí Alianci jako „prodlouženou ruku“ americké zahraniční a vojenské politiky v regionu evropských států (Waltz, 2000: 20). (Neo)realismus odkrývá to, co institucionální liberalismus skrývá: mezinárodní instituce slouží primárně národním zájmům a až poté zájmům mezinárodním (Waltz, 2000: 21).

Během studené války bylo chování a interakce Spojených států a Sovětského svazu dominantním faktorem mezinárodní politiky. Jeden blok omezoval druhý. Po rozpadu sovětského bloku zůstaly Spojené státy samy a stejně jako se přírodě nelíbí vakuum, tak se mezinárodnímu systému nelíbí nevyvážená moc (Waltz, 2000: 28). Očekává se, že vyhraje-li stát ve velké válce, bude nová rovnováha moci pevně zakořeněna jak v historii, tak teorii. Poslední čtyři koalice⁷⁰ zanikly, jakmile bylo dosaženo vítězství, nicméně vítězství ve velkých válkách přesto zanechá rovnováhu moci hrubě narušenou. V případě Spojených států je to jiné, někteří se dokonce domnívají, že není třeba se obávat USA, přestože je moc koncentrována v rukách americké administrativy a absence jakékoliv vážné hrozby americké bezpečnosti poskytuje Spojeným státům široký prostor pro výběr své zahraniční politiky (Waltz,

⁶⁹ *Alliances have no meaning apart from the adversary threat to which they are a response.*

⁷⁰ Dvě proti Napoleonovi a po jedné v každé světové válce (Waltz, 2000: 30).

2000: 29–30). Spojené státy se musí ptát, zda je jejich pokračující vojenská role v Evropě zapotřebí a především ospravedlnitelná (Layne a Schwarz, 1999).

Rychlé cesty k multipolaritě jsou zablokovány. Pokud si státy cení své nezávislosti a bezpečnosti, většina z nich bude preferovat současnou strukturu před multipolaritou založenou na regionálních unipolaritách. Jednou nastane chvíle, kdy mocnosti budou disponovat takovými kapacitami, že budou moci vyvažovat Spojené státy buď jako samostatné jednotky nebo v tradičních velmocenských aliancích. Přesto aliance nemohou měnit strukturu systému. Pouze neúměrný růst moci ukončí unipolární éru. Než se tak stane, je osud unipolarity závislý na relativním růstu a inovacích hlavních mocností (Wohlforth, 1999: 31–32).

Z reálného hlediska je existence Aliance trnem v oku komunistických a socialistických stran nejen v Evropě, ale i ve Spojených státech⁷¹. Člen Komunistické strany Ruské federace za republiku Mordvinsko a kandidát v prezidentských volbách Gennadij Zjuganov ve svém politickém prohlášení přímo napadá NATO, označuje jej za nástroj kapitalismu a imperialismu a vyzývá k odstranění Aliance⁷². Další ruský politik, vůdce Liberálně-demokratické strany Ruska, Vladimir Žirinovskij prosazuje rozpuštění Aliance. Jeho návrh podporuje i Vladimir Putin, přestože si uvědomuje, že jde o nerealistický požadavek⁷³. Komentátorka britského internetového deníku *The Independent*, Mary Dejevsky, tvrdí, že NATO mělo být rozpuštěno již po skončení studené války, neboť jeho rozpuštění by znamenalo jasný konec bipolárního konfliktu (Dejevsky, 2009). Po rozpuštění NATO volají i různé občanské iniciativy, které tvrdí, že NATO je nástroj války⁷⁴.

Přestože (neo)realisticky smýšlející teoretici, socialisticky a komunisticky smýšlející politici a pacifistické iniciativy by uvítaly rozpad Aliance, domnívám se, že jejich touhy nebudou naplněny. Od počátku 90. let prosazují americké administrativy takovou zahraniční politiku, která brání vzestupu nových mocností, jež by mohly být výzvou pro americkou hegemonii (Layne, 2006: 12). Jestliže se NATO nerozpadlo po

⁷¹ Viz plánovaný protest v době konání summitu v Chicagu (Socialist Party USA. Protest NATO/G8 Summit (<http://socialistparty-usa.org/g8chicago.html>), 15. 4. 2012)).

⁷² Kommunisticheskaya partiya rossijskoe Federatsii . Zayavlenie Prezidiuma TSK KPRF : NATO pora samorasputit'sya (<http://kprf.ru/international/65230.html>), 15. 4. 2012).

⁷³ Rustavi 2 Broadcasting Company. Putin supports idea to dissolve NATO but say it's unrealistic (http://www.rustavi2.com/news/news_text.php?id_news=44572&pg=1&im=main), 15. 4. 2012).

⁷⁴ War Resister's International. Dissolve NATO: an alliance for war (<http://wri-irg.org/node/11629>), 15. 4. 2012); No to War, No to NATO. Action Alliance (<http://www.no-to-nato.org/en/strasbourg2009/action-alliance/>), 15. 4. 2012).

skončení studené války, kdy byla příhodná doba, nedojde dle mého názoru k rozpadu ani v současnosti, byť je Aliance do velké míry pokoušena celosvětovou ekonomickou krizí⁷⁵.

⁷⁵ Americký ministr obrany Robert Gates kritizuje nedostatečnou angažovanost evropských spojenců a upozornil, že organizaci hrozí propad do bezvýznamnosti. Gatese podpořil současný generální tajemník Anders foch Rasmussen, který vyčetl většině evropských zemí, že neodvádějí dohodnuté částky, ale plánují další škrty (The Wall Street Journal. Transcript of Defense Secretary Gates's Speech on NATO's Future (<http://blogs.wsj.com/washwire/2011/06/10/transcript-of-defense-secretary-gatess-speech-on-natos-future/?mod=WSJBlog>, 22. 4. 2012); Deset světových zpráv, které by Vás neměly minout, 2011: 11).

6 ZÁVĚR

Po skončení studené války se Severoatlantická aliance potýkala s otázkami své vlastní existence, významu a postavení v novém mezinárodním prostředí. Jedním z hlavních předmětů debaty se stala nová struktura Aliance, která by měla plně reflektovat nastalou situaci a mezinárodní uspořádání. V tomto ohledu šlo především o to, jaké role se má Aliance zhostit a jakého rozsahu musí dosáhnout, aby zůstala efektivní entitou jako v dekadách studené války. Postupem času došlo k prohloubení a diverzifikaci jednotlivých návrhů expanze a transformace, jejichž relevance se ocitla a i nadále ocitá pod neustálým tlakem. Přesto je budoucnost Severoatlantické aliance v 21. století závislá na těchto návrzích, které by neměly upadnout v zapomnění. Ba naopak, tyto návrhy by se měly stát jakýmsi návodem, jak ještě více zefektivnit činnost silné a etablované instituce, kterou NATO bez pochyb je. Odlišné pohledy a rozdílné postoje mezi jednotlivými návrhy a představiteli či členskými státy Severoatlantické aliance pomalu prohlubují pomyslnou propast, která se mezi nimi nachází.

Podle prvního návrhu by se měla Aliance rozšířit o Rusko, popřípadě Ukrajinu, Gruzii a Zakavkazské státy. Existenciální dilema zažehnala Aliance s relativní lehkostí. Krize však nastala po diskuzích o rozšiřování NATO. Ruská domácí politická scéna měla s Jelcinem konfrontační vztahy od počátku, kdy nastoupil do funkce, a když narůstaly hlasy nespokojené s demokratizací a ekonomickou transformací, začal i Jelcin sám odvracet svou pozornost od Spojených států. Odvrácenou tvář nastavovali i jeho nástupci Putin a Medveděv. Konflikty mezi Ruskou federací a Spojenými státy pak následovaly především díky sporným pohledům na mezinárodní události. Ačkoliv se tento návrh jeví do určité míry jako absurdní, už jenom kvůli historickým okolnostem, má své neoddiskutovatelné výhody. Ty jsou bohužel negovány do velké míry nedůvěryhodným partnerstvím, proto je členství Ruské federace v NATO v současné době nahrazeno vysokou mírou spolupráce.

Zatímco v prvním případě by si Aliance do určité míry zachovala svůj euroatlantický charakter, byť v dosti rozšířené a modifikované formě, v případě druhého návrhu by Aliance byla skutečně globálním aktérem. S koncem studené války přišla Severoatlantická aliance o cenného protihráče, vůči kterému se celá desetiletí „mírového“ bipolárního konfliktu vymezovala. Jak již bylo naznačeno, Aliance po

skončení války musela nejen odpovídat na otázky samotné existence, ale i na otázky týkající se významu. Členské státy byly však natolik propojeny společnými hodnotami, jakými jsou právní stát a demokracie, že zvládly redefinovat podstatu struktury, která garantovala jejich bezpečnost. NATO přijalo od konce studené války již tři strategické koncepty, v rámci kterých byly nejen navazovány a prohlubovány nové a stávající vztahy, ale i rozšiřován dosah a rozsah operací pod vedením Aliance. I přes úspěšnou transformaci regionální transatlantické organizace v globálního hráče se objevují návrhy na ještě hlubší a širší globální integraci. Taková integrace by rozšířila euroatlantické partnerství o demokratické státy celého světa, čímž by však porušila exkluzivitu společenství stanovenou v Severoatlantické smlouvě z roku 1949. Navzdory skutečnosti, že svět 21. století potřebuje silnou bezpečnostní strukturu, zůstává NATO i nadále globálním hráčem s euroatlantickým vymezením.

Rozpad Organizace Varšavské smlouvy a následně Sovětského svazu představoval definitivní konec bipolárního konfliktu, který byl paradoxně relativně mírovým obdobím. Nejstabilnější bipolární uspořádání udržovalo dvě supermoci, Sovětský svaz a Spojené státy, v rovnováze, jejich politiky měly konvergentní směr a vyznačovaly se až záhadnou podobností. Není tedy žádným překvapením, že s rozpadem sovětské hrozby se v rámci existenciální debaty řešila i pravděpodobnost setrvání Aliance. Přestože dnes už víme, že Aliance přežila díky efektivní transformaci a reformaci, lze na existenci Aliance aplikovat neorealistickou teorii. Ta tvrdí, že unipolární uspořádání nepřichází v úvahu. Převědeme-li tedy tuto teorii na současné mocenské uspořádání, zjistíme, že moc je vychýlena ve prospěch Spojených států. Ty dosáhly hegemonického postavení a staly se mírovou mocností, která chce jít příkladem. Malé státy se přesto mohou obávat této role, a proto se v souladu s neorealistickou teorií můžeme dopracovat výsledku, kdy bude jasné, že NATO se musí rozpadnout, aby byla obnovena bipolární nebo multipolární rovnováha moci.

Celá první část je vystavěna jako empirická analýza, ve které jsou představeny všechny tři návrhy. Jak jsem naznačila již v úvodu, domnívám se, že minulost a budoucnost jsou dvě neoddelitelná časová období, proto je každý návrh doplněn o historický exkurz v takovém rozsahu, které je relevantní k návrhu. Prvními dvěma návrhy, NATO s Ruskem a globální NATO, se zabývám z pohledu bývalého státníka a odborníků. Třetí návrh, svět bez NATO, je aplikován na neorealistickou teorii, kdy vycházím z předpokladu, že bipolární uspořádání je nejstabilnější, multipolární

o něco méně a unipolární nemá šanci vzniknout. Všechny tři návrhy byly následně komparovány v druhé části práce na základě zvolených proměnných. Výsledky komparace následně posloužily jako základ pro (osobní) vyhodnocení relevantnosti a praktičnosti jednotlivých návrhů.

Po prostudování odborné literatury a následné analýzy jednotlivých názorů jsem dospěla k několika závěrům. Euroatlantická bezpečnostní struktura je stále hlavním garantem bezpečnosti nejen ve zmíněném regionu, ale po celém světě. Důkazem je zapojení Aliance mimo územní vymezení dle smlouvy, v žargonu Aliance v oblastech, které jsou *out of area*. Proto nepovažuji za nutné, aby se z Aliance stala globální aliance. Domnívám se, že současná role globálního hráče je v současné době dostačující. Za druhé, návrh na rozšíření Aliance o další východní státy, jmenovitě o Rusko, Ukrajinu a Zakavkazské republiky, je dle mého zcela nesmyslný. K tomuto názoru jsem dospěla na základě problematických vztahů mezi Aliancí a Ruskou federací. Podporujícím argumentem je i ruská mentalita, která v současnosti nedovoluje Rusku, ani státům v jeho těsné blízkosti, bližší evropské začlenění. A za třetí, návrh na rozpuštění Aliance je z mého pohledu zcela absurdní. Ačkoliv souhlasím s neorealisticou teorií, mocenskou rovnováhou a bipolárním uspořádáním, uvědomuji si, že žiji ve světě a jsem součástí generace, která nezná jiného garanta bezpečnosti euroatlantického regionu než NATO. Proto je z mého pohledu velmi složité, a to i přes dostatek argumentů, polemizovat o možnosti rozpadu Aliance. Hlavním závěrem, ke kterému jsem na základě této práce dospěla je, že ani jeden návrh na transformaci nebo rozpuštění Aliance se mi nezdá natolik relevantní, aby se z teorie stal skutečností.

Celá práce se ubírala směrem ke stanovenému cíli, tedy k představení tří odlišných návrhů na rozsah a formu Aliance a k jejich následné komparaci. Veškeré závěry dosažené v této práci vycházejí z jednotlivých návrhů a proměnných, které jsem určila jako rozhodující aspekty při porovnávání. Na základě dat vygenerovaných komparací jsem se pokusila vyhodnotit, do jaké míry je pravděpodobné, že se návrh stane skutečností. Tím jsem uzavřela jakýsi pomyslný kruh, ve kterém se všechny tři představené návrhy nacházely.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Allied Command Operations. *1990 Onwards* (<http://www.aco.nato.int/briefhistory.aspx>, 13. 4. 2012).

ANTONENKO, Oksana a YURGENS, Igor (2010): Next, a NATO-Russia Strategic Concept. *The New York Times*. 10. 11. 2010 (<http://www.nytimes.com/2010/11/19/opinion/19iht-edantonenko.html>, 20. 3. 2012).

ART, Robert J. (1996). Why Western Europe Needs the United States and NATO. *Political Science Quarterly*. Vol. 111, No. 1, s. 1–39.

ASH, Timothy Garton (2006). *Svobodný svět: Amerika, Evropa a budoucnost Západu* (Praha a Litomyšl: Paseka).

ASMUS, Ronald a ROGOZIN, Dmitry (2010). Who Needs NATO?. *Foreign Policy*. May/June 2010 (http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/04/26/who_needs_nato, 1. 3. 2012).

AZNAR, José María (2006). NATO – An Alliance for Freedom. *Rusi Journal*. August 2010 (http://www.rusi.org/downloads/assets/38-40_Azner.pdf, 1. 3. 2012).

BARŠA, Pavel a CÍSAŘ, Ondřej (2008). *Anarchie a řád ve světové politice* (Praha: Portál).

BBC. *Putin deplores collapse of USSR* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/4480745.stm>, 21. 3. 2012).

BENEŠ, Vít a STRÍTECKÝ, Vít (2009). Mocenská rovnováha. In: Drulák, Petr a Kratochvíl Petr eds., *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál), s. 182–184.

BETTS, Richard K. (2009): The Three Faces of NATO. *The National Interest*. No. 100, s. 31–38.

BRANDS, Henry a CARAFANO, James J. (2009): Building a Global Freedom Coalition with a New “Security for Freedom Fund”. *Backgrounder: The Heritage Foundation*. 4. 2. 2009 (<http://www.heritage.org/research/reports/2009/02/building-a-global-freedom-coalition-with-a-new-security-for-freedom-fund?query=Building+a+Global+Freedom+Coalition+with+a+New+%252522Security+for+Freedom+Fund%252522>, 28. 2. 2012), s. 1–6.

BRZEZINSKI, Zbigniew (1998). NATO: The dilemmas of Expansion. *The National Interest*. No. 54.

- BRZEZINSKI, Zbigniew (1999): *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha* (Praha: Mladá fronta).
- BRZEZINSKI, Zbigniew (2009). An Agenda for NATO: Toward a Global Security Web. *Foreign Affairs*. Vol. 88, No. 5.
- CESA, Marco (2009). Realist Visions of the End of the Cold War: Morgenthau, Aron and Waltz. *The British Journal of Politics and International Relations*. Vol. 11, No. 2, s. 177–191.
- Contact. *What hampers Azerbaijan to join NATO?* (<http://contact.az/docs/2011/Politics/06156388en.htm>, 3. 4. 2012)
- DAADLER, Ivo a GOLDGEIER, James (2006). Global NATO. *Foreign Affairs*. Vol. 85, No. 5.
- DAADLER, Ivo a LINDSAY, James (2007). Democracies of the World, Unite. *The American Interest*. Vol. 2, No. 3, s. 5–15.
- DALE, Helle (2008). Globalize NATO?. *The Heritage Foundation*. 3. 4. 2008 (<http://www.heritage.org/research/commentary/2008/04/globalize-nato?query=Globalize+NATO>, 12. 3. 2012).
- DE HOOP SCHEFFER, Jaap (2006). Global NATO: Overdue or Overstretch?. *Military Technology*. Vol. 30, No. 12, s. 10–14.
- DEJEVSKY, Mary (2009). Nato's dissolution is long overdue. *The Independent*. 7. 9. 2009 (<http://www.independent.co.uk/opinion/commentators/mary-dejevsky/mary-dejevsky-natos-dissolution-is-long-overdue-1782938.html>, 28. 3. 2012).
- DRULÁK, Petr (2010). *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál).
- Economist Intelligence Unit. *Democracy Index 2011* (http://www.sida.se/Global/About%20Sida/Så%20arbetar%20vi/EIU_Democracy_Index_Dec2011.pdf, 12. 4. 2012).
- EICHLER, Jan (2009) Studená válka. In: Drulák, Petr a Kratochvíl Petr eds., *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál), s. 279–281.
- EICHLER, Jan (2009). Krize v době studené války. In: Drulák, Petr a Kratochvíl Petr eds., *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál), s. 133–134.
- FELTHAM, Ralph G. (2003). *Příručka diplomata* (Praha: SLON).

FIDLER, Jiří a MAREŠ, Petr (1997): *Dějiny NATO* (Praha a Litomyšl: Paseka).

Forbes. *Putin Proud: Russia's Economy Growing* (<http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2012/03/19/putin-proud-russias-economy-growing/>, 21. 3. 2012).

HOLMES, Kim R. (2008). *Liberty's Best Hope: American Leadership in the 21st Century* (Washington: The Heritage Foundation).

HOLMES, Kim R. (2009). Time for a New International Game Plan. *The Heritage Foundation*. 22. 1. 2009 (<http://www.heritage.org/research/reports/2009/01/time-for-a-new-international-game-plan?query=Time+for+a+New+International+Game+Plan>, 29. 2. 2012).

KAGAN, Robert (2003). *Labyrint síly a ráj slabosti: Amerika, Evropa a nový řád světa* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

KARAGANOV, S (2011). An Iron Fist to keep NATO expansion at Bay. *Russia in Global Affairs*. 4. 3. 2011 (<http://eng.globalaffairs.ru/pubcol/An-iron-fist-to-keep-NATO-expansion-at-bay-15130>, 1. 4. 2012).

KISSINGER, Henry (1999). *Umění diplomacie* (Praha: Prostor).

Kommunisticheskaya partiya rossijskoe Federatsii . *Zayavlenie Prezidiuma TSK KPRF : NATO pora samoraspustit'sya* (<http://kprf.ru/international/65230.html>, 15. 4. 2012).

KRATOCHVÍL, Petr (2009). Neorealismus. In: Drulák, Petr a Kratochvíl Petr eds., *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál), s. 205–207.

KUPCHAN, Charles A. (2008): Minor League, Major Problems: The Case against a League of Democracies. *Foreign Affairs*. Vol. 87, No. 6.

KUPCHAN, Charles A. (2010): NATO's Final Frontier. *Foreign Affairs*. Vol. 89, No. 3.

LAYNE, Christopher (1987). Atlanticism without NATO. *Foreign Policy*. No. 67, s. 22–45.

LAYNE, Christopher (2006). The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment. *International Security*. Vol. 31, No. 2, s. 7–41.

LAYNE, Christopher a Schwarz, Benjamin (1999). NATO: At 50, It's Time to Quit. *The Nation*. Vol. 268, No. 17, s. 15–19.

MCCAIN, John (2007). An Enduring Peace Built on Freedom. *Foreign Affairs*. Vol. 86, No. 6.

MEARSHEIMER, John (1990). Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War. *International Security*. Vol. 15, No. 1, s. 5–56.

MEARSHEIMER, John (1995). The False Promise of International Institutions. *International Security*. Vol. 19, No. 3, s. 5–49.

NATO (2006). *NATO Handbook* (Brussels: Public Diplomacy Division).

NATO. *60 Years of NATO*

(http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120103_NATO60_en.pdf, 29. 2. 2012).

NATO. *Founding Act* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm, 21. 3. 2012).

NATO. *Major Milestones in NATO-Russia Relations*

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25469.htm?selectedLocale=en, 21. 3. 2012).

NATO. *Membership Action Plan (MAP)*

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm, 3. 4. 2012).

NATO. *NATO looks for global partnerships* (<http://www.nato.int/docu/update/2006/04-april/e0427c.htm>, 1. 4. 2012).

NATO. NATO Member and Partner Countries

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_81136.htm, 31. 3. 2012).

NATO. *NATO-Russia Council* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50091.htm, 21. 3. 2012).

NATO. *NATO-Russia Council Rome Summit 2002*

(<http://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>, 21. 3. 2012).

NATO. *NATO's relations with Russia*

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm, 21. 3. 2012).

NATO. *NATO's Relations with Ukraine*

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm?, 3. 4. 2012).

NATO. *NATO's role in Kosovo* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 21. 3. 2012).

NATO. *NATO's Relations with Armenia*

(http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48893.htm, 3. 4. 2012).

- NATO. *NATO's Relations with Azerbaijan* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49111.htm, 3. 4. 2012).
- NATO. *NATO's Relations with Georgia* (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm, 3. 4. 2012).
- NATO. *Partners* (<http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm>, 3. 4. 2012).
- NATO. *Prague Summit Declaration* (<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>, 5. 3. 2012).
- NATO. *Severoatlantická smlouva* (http://www.nato.int/cps/en/SID-9C47F649-5221DC83/natolive/official_texts_17120.htm, 31. 3. 2012).
- NATO. *Statement by Foreign Minister Andrei Kozyrev of the Russian Federation* (<http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c950531b.htm>, 21. 3. 2012).
- NATOaktual.cz. *Struktura a financování Severoatlantické aliance* (http://www.natoaktual.cz/struktura-nato-0g6-/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanato.htm, 20. 3. 2012).
- News.am. *Azerbaijan has no intention to join NATO and CSTO* (<http://news.am/eng/news/28753.html>, 3. 4. 2012).
- No to War, No to NATO. *Action Alliance* (<http://www.no-to-nato.org/en/strasbourg2009/action-alliance/>, 15. 4. 2012).
- Radio Free Europe, Radio Liberty (2009): *Russia Unveils Proposal For European Security Treaty*. (http://www.rferl.org/content/Russia_Unveils_Proposal_For_European_Security_Treaty/1891161.html, 1. 4. 2012).
- RAPOZA, Kenneth (2011). *Putin's Nyet on NATO*. *Forbes*. 10. 7. 2011 (<http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2011/10/07/putins-nyet-on-nato/>, 11. 3. 2012).
- Respekt.cz. *Deset světových zpráv, které by Vás neměly minout*. (<http://RESPEKT.IHNED.CZ/c1-52093880-deset-svetovych-zprav-ktere-by-vas-nemely-minout>, 28. 10. 2011)
- ROMANCOV, Michael (15. 3. 2012). *Pers. kom.*
- ROTFELD, Adam D. (2010). *Re-Setting the NATO-Russia Relationship*. *Project Syndicate*. 17. 11. 2010 (<http://www.project-syndicate.org/commentary/re-setting-the-nato-russia-relationship>, 20. 3. 2012).
- Rustavi 2 Broadcasting Company. *Putin supports idea to dissolve NATO but say it's unrealistic*

(http://www.rustavi2.com/news/news_text.php?id_news=44572&pg=1&im=main, 15. 4. 2012).

SMITH, Julianne (2008). The NATO-Russia Relationship: Defining Moment of Déjà Vu?. *Center for Strategic & International Studies*. November 2008 (http://csis.org/files/media/csis/pubs/081110_smith_natorussia_web.pdf, 28. 2. 2012).

Socialist Party USA. Protest NATO/G8 Summit (<http://socialistparty-usa.org/g8chicago.html>, 15. 4. 2012).

STRÁTECKÝ, Vít (2009). Geopolitika. In: Drulák, Petr a Kratochvíl Petr eds., *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál), s. 80–83.

STRÁTECKÝ, Vít (2009). Heartland. In: Drulák, Petr a Kratochvíl Petr eds., *Encyklopedie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál), s. 88.

ŠEDIVÝ, Jiří (2001). *Dilema rozšiřování NATO* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

The Wall Street Journal. *Transcript of Defense Secretary Gates's Speech on NATO's Future* (<http://blogs.wsj.com/washwire/2011/06/10/transcript-of-defense-secretary-gatess-speech-on-natos-future/?mod=WSJBlog>, 22. 4. 2012).

VAN HERPEN, Marcel H. (2008). I Say NATO, You Say No NATO. *The National Interest*. No. 95., s. 92–96.

VESELÝ, Zdeněk (2010). *Dějiny mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

WALTZ, Kenneth (1964). The Stability of a Bipolar World. *Daedalus*. Vol. 93, No. 3, s. 881–909.

WALTZ, Kenneth (1993). The Emerging Structure of International Politics. *International Security*. Vol. 18, No. 2, s. 44–79.

WALTZ, Kenneth (1997). Evaluating Theories. *The American Political Science Review*. Vol. 91, No. 4, s. 913–917.

WALTZ, Kenneth (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*. Vol. 25, No. 1, s. 5–41.

War Resister's International. *Dissolve NATO: an alliance for war* (<http://wri-irg.org/node/11629>, 15. 4. 2012)

Wikipedia. A large blank world map with oceans marked in blue.PNG (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cf/A_large_blank_world_map_with_oceans_marked_in_blue.PNG, 31. 3. 2012).

Wikipedia. *Democracy Index 2011*

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Democracy_Index_2011.png, 12. 4. 2012).

WILKINSON, David (1999): Unipolarity Without Hegemony. *International Studies Review*. Vol. 1, No. 2, s. 141–172.

WOHLFORT, William C. (1999). The Stability of a Unipolar World. *International Security*. Vol. 24, No. 1, s. 5–41.

8 RESUMÉ

The end of World War II divided Europe into four spheres of influence. While Western countries were providing support for reconstruction of devastated Europe, the Soviet Union began to spread communist ideology and influence. The United States could not afford to leave Europe on its own, as it was clear that the continent was unable to manage Soviet threat. The United States reconsidered the foreign policy, which enabled to become engaged in Europe and create collective security alliance, known as The North Atlantic Treaty Organization. During the bipolar conflict, NATO served as a proof of Western cohesion that defined itself as an opposition to Soviet Union and Warsaw Pact. The Alliance survived dissolution of Soviet Union and is still going strong. Nevertheless, various alternatives to Alliance's existence emerged.

The thesis examines three alternative projects to NATO. Additionally, the essay discusses the development of the North Atlantic Treaty Organization from the point of view that is relevant to the selected alternatives. The development is described in the period from late 40s until today, while the alternative projects are basically speculations about future form of the Alliance. Notwithstanding these two eras complement each other.

The aim of this thesis is to introduce these alternatives, which were selected upon careful consideration. These alternatives are NATO with Russia, global alliance and the world without NATO. The main tasks of this work are to introduce and analyse these alternatives. The empirical-analytical approach provides corner stones for the second part of the theses, in which the result are re-analysed and compared. This comparison leads to an assessment of these alternatives and evaluates the probability of realization.

PŘÍLOHY

Příloha 1

Severoatlantická smlouva Washington, D.C., 4. dubna 1949

Smluvní strany této smlouvy znovu potvrzují svou víru v cíle a zásady Charty Spojených národů a svou touhu žít v míru se všemi národy a všemi vládami. Jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu. Snaží se podporovat stabilitu a blahobyt národů v severoatlantické oblasti. Jsou rozhodnuty spojit své úsilí ke kolektivní obraně a k zachování míru a bezpečnosti. Proto se dohodly na této Severoatlantické smlouvě:

ČLÁNEK 1

Smluvní strany se zavazují, jak je uvedeno v Chartě Spojených národů, urovnávat veškeré mezinárodní spory, v nichž mohou být zapleteni, mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír, bezpečnost a spravedlnost, a zdržet se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo použití síly jakýmkoli způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.

ČLÁNEK 2

Smluvní strany budou přispívat k dalšímu rozvoji mírových a přátelských mezinárodních vztahů posilováním svých svobodných institucí, usilováním o lepší porozumění zásadám, na nichž jsou tyto instituce založeny, a vytvářením podmínek pro stabilitu a blahobyt. Budou usilovat o vyloučení konfliktu ze své mezinárodní hospodářské politiky a budou podporovat hospodářskou spolupráci mezi jakýmkoli smluvními stranami nebo mezi všemi smluvními stranami.

ČLÁNEK 3

Aby bylo účinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany, jednotlivě i společně, stálou a účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svou individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.

ČLÁNEK 4

Smluvní strany budou společně konzultovat vždy, když podle názoru kterékoli z nich bude ohrožena územní celistvost, politická nezávislost nebo bezpečnost kterékoli smluvní strany.

ČLÁNEK 5

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto odsouhlasily, že

dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich uplatní právo na individuální nebo kolektivní obranu, uznané článkem 51 Charty Spojených národů, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v souladu s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a udržet bezpečnost severoatlantické oblasti. Každý takový útok a všechna opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

ČLÁNEK 6¹

Pro účely článku 5 se za ozbrojený útok na jednu nebo více smluvních stran pokládá ozbrojený útok:

- na území kterékoli smluvní strany v Evropě nebo Severní Americe, na alžírské departementy Francie², na území Turecka nebo na ostrovy pod jurisdikcí kterékoli smluvní strany v severoatlantické oblasti severně od obratníku Raka;
- na ozbrojené síly, lodě či letadla kterékoli ze smluvních stran, jež se nacházejí na nebo nad jejich územím nebo na jakoukoli oblast v Evropě, kde byla rozmístěna vojska jakékoli smluvní strany po datu, kdy Severoatlantická smlouva vstoupila v platnost.

ČLÁNEK 7

Tato smlouva se nedotýká a nebude žádným způsobem vykládána, jako by se dotýkala práv a povinností smluvních stran, které jsou členy Spojených národů, vyplývajících z Charty, ani základní odpovědnosti Rady bezpečnosti za zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

ČLÁNEK 8

Každá ze smluvních stran prohlašuje, že žádné její současně platné mezinárodní závazky vůči kterékoli jiné smluvní straně nebo kterémukoli třetímu státu nejsou v rozporu s ustanovením této smlouvy, a zavazuje se, že nepřijme žádný mezinárodní závazek, který by byl s touto smlouvou v rozporu.

ČLÁNEK 9

Smluvní strany tímto zřizují Radu, ve které bude každá z nich zastoupena, aby projednala záležitosti týkající se plnění této smlouvy. Rada bude organizována tak, aby byla schopna se kdykoli pohotově sejít. Rada zřídí takové pomocné orgány, jaké mohou být potřebné; zejména ihned zřídí Výbor pro obranu, který bude doporučovat opatření

¹ Po doplnění článkem 2 Protokolu k Severoatlantické smlouvě po přistoupení Řecka a Turecka.

²16. ledna 1963 vzala Rada na vědomí, že pokud jde o bývalé alžírské departementy Francie, staly se příslušné klauzule této smlouvy od 3. července 1962 nepoužitelnými.

nutná k plnění článků 3 a 5.

ČLÁNEK 10

Smluvní strany mohou na základě jednomyslného souhlasu vyzvat kterýkoli jiný evropský stát, který je schopen napomáhat rozvoji zásad této smlouvy a přispět k bezpečnosti severoatlantické oblasti, aby přistoupil k této smlouvě. Každý takto vyzvaný stát se může stát smluvní stranou tím, že uloží u vlády Spojených států amerických svou listinu o přistoupení. Vláda Spojených států amerických bude informovat každou ze smluvních stran o uložení každé takové listiny o přistoupení.

ČLÁNEK 11

Tato smlouva bude ratifikována a její ustanovení budou smluvními stranami plněna v souhlasu s jejich ústavními postupy. Ratifikační listiny budou uloženy co nejdříve vládou Spojených států amerických, která uvědomí všechny ostatní signatáře o každém uložení. Smlouva vstoupí v platnost mezi státy, které ji ratifikovaly, jakmile budou uloženy ratifikační listiny většiny signatářů, včetně ratifikačních listin Belgie, Francie, Kanady, Lucemburska, Nizozemska, Spojeného království a Spojených států, a pro další státy smlouva nabude účinnosti dnem uložení jejich ratifikačních listin³.

ČLÁNEK 12

Poté, co bude smlouva v platnosti deset let nebo kdykoli později, se smluvní strany, jestliže o to některá z nich požádá, poradí o revizi smlouvy, přičemž vezmou v úvahu faktory ovlivňující mír a bezpečnost v severoatlantické oblasti včetně vývoje všeobecných i regionálních smluv, uzavřených podle Charty Spojených národů pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

ČLÁNEK 13

Po dvaceti letech platnosti smlouvy může kterákoli smluvní strana odstoupit od této smlouvy rok poté, co podá vládě Spojených států amerických zprávu o vypovězení smlouvy a ta podá informaci vládám dalších smluvních stran o uložení každé výpovědi.

ČLÁNEK 14

Tato smlouva, jejíž anglická a francouzská verze jsou totožné, bude uložena v archivu vlády Spojených států amerických. Řádně ověřené kopie budou touto vládou předány vládám ostatních signatářských zemí⁴.

³ Smlouva vešla v platnost 24. srpna 1949, po uložení ratifikačních listin všech signatářských států.

⁴ NATO. *Severoatlantická smlouva* (http://www.nato.int/cps/en/SID-9C47F649-5221DC83/natolive/official_texts_17120.htm, 31. 3. 2012).

Příloha 2

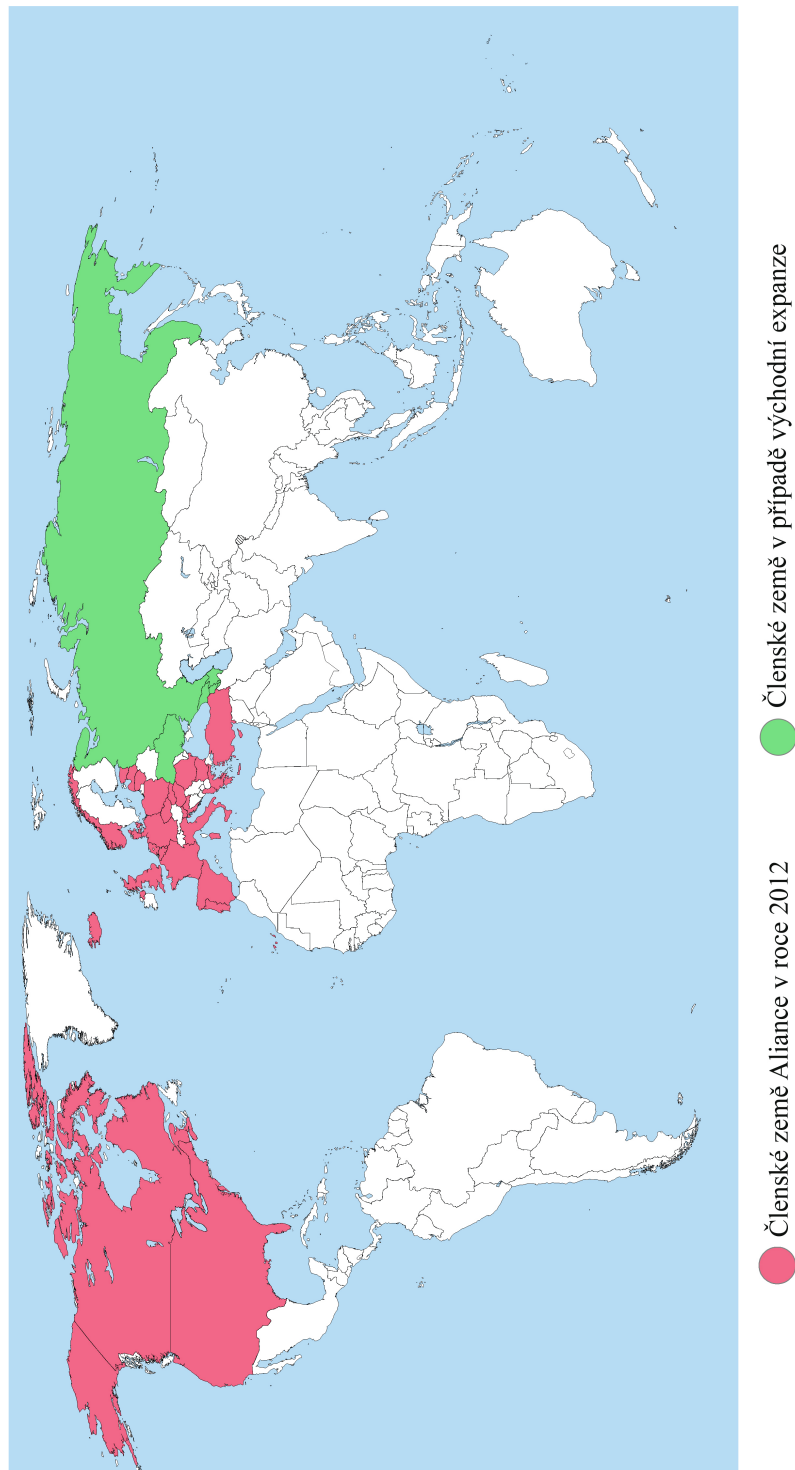

Zdroj: BRZEZINSKI, Zbigniew (1999): *Velká šachovnice: k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha* (Praha: Mladá fronta), s. 98.

Zdroj: NATO. NATO Member and Partner Countries (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_81136.htm, 31. 3. 2012).

Příloha 4

Zdroj: Wikipedia. A large blank world map with oceans marked in blue.PNG (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cf/A_large_blank_world_map_with_oceans_marked_in_blue.PNG , 31. 3. 2012).

Příloha 5

Table 1
Democracy index, 2011, by regime type

	No. of countries	% of countries	% of world population
Full democracies	25	15.0	11.3
Flawed democracies	53	31.7	37.1
Hybrid regimes	37	22.2	14.0
Authoritarian regimes	52	31.1	37.6

Note. "World" population refers to the total population of the 167 countries covered by the index. Since this excludes only micro states, this is nearly equal to the entire actual estimated world population.

Source: Economist Intelligence Unit.

Table 3
Democracy across the regions

	No. of countries	Democracy index average	Full democracies	Flawed democracies	Hybrid regimes	Authoritarian regimes
North America						
2011	2	8.59	2	0	0	0
2010	2	8.63	2	0	0	0
Western Europe						
2011	21	8.40	15	5	1	0
2010	21	8.45	16	4	1	0
Eastern Europe						
2011	28	5.50	1	14	6	7
2010	28	5.55	1	15	6	6
Latin America & the Caribbean						
2011	24	6.35	2	14	7	1
2010	24	6.37	2	15	6	1
Asia & Australasia						
2011	28	5.51	4	10	7	7
2010	28	5.53	4	10	7	7
Middle East & North Africa						
2011	20	3.62	0	1	4	15
2010	20	3.43	0	1	3	16
Sub-Saharan Africa						
2011	44	4.32	1	9	11	23
2010	44	4.23	1	8	10	25
Total						
2011	167	5.49	25	53	36	53
2010	167	5.46	26	53	33	55

Democracy Index 2011
Democracy under stress

in democracy across the world in recent years. The decades-long global trend in democratisation has come to a halt in what Larry Diamond (2008) called a “democratic recession”.

The dominant pattern globally over the past five years has been backsliding on previously attained progress in democratisation. The global financial crisis that started in 2008 accentuated some existing negative trends in political development.

A political malaise in east-central Europe has led to disappointment and questioning of the strength of the region’s democratic transition. Media freedoms have been eroded across Latin America and populist forces with dubious democratic credentials have come to the fore in a few countries in the region. In the developed West, a precipitous decline in political participation, weaknesses in the functioning of government and security-related curbs on civil liberties are having a corrosive effect on some long-established democracies.

Although almost one-half of the world’s countries can be considered to be democracies, in our index the number of “full democracies” is low, at only 25 countries; 53 countries are rated as “flawed democracies”. Of the remaining 89 countries in our index, 52 are authoritarian and 37 are considered to be “hybrid regimes”. As could be expected, the developed OECD countries dominate among full democracies, although there are two Latin American countries, one east European country and one African country, which suggests that the level of development is not a binding constraint. Only two Asian countries are represented: Japan and South Korea.

Almost one-half of the world’s population lives in a democracy of some sort, although only 11% reside in full democracies. Some 2.6bn people, more than one-third of the world’s population, still lives under authoritarian rule (with a large share being, of course, in China).

Table 2
Democracy Index 2011

	Rank	Overall score	Category scores				
			I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Full democracies							
Norway	1	9.80	10.00	9.64	10.00	9.38	10.00
Iceland	2	9.65	10.00	9.64	8.89	10.00	9.71
Denmark	3	9.52	10.00	9.64	8.89	9.38	9.71
Sweden	4	9.50	9.58	9.64	8.89	9.38	10.00
New Zealand	5	9.26	10.00	9.29	8.89	8.13	10.00
Australia	6	9.22	10.00	8.93	7.78	9.38	10.00
Switzerland	7	9.09	9.58	9.29	7.78	9.38	9.41
Canada	8	9.08	9.58	9.29	7.78	8.75	10.00
Finland	9	9.06	10.00	9.64	7.22	8.75	9.71
Netherlands	10	8.99	9.58	8.93	8.89	8.13	9.41
Luxembourg	11	8.88	10.00	9.29	6.67	8.75	9.71

Democracy Index 2011
Democracy under stress

Table 2
Democracy Index 2011

	Rank	Overall score	Category scores				
			I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Ireland	12	8.56	9.58	7.86	7.22	8.13	10.00
Austria	13	8.49	9.58	7.86	7.78	8.13	9.12
Germany	14	8.34	9.58	8.21	6.67	8.13	9.12
Malta	15	8.28	9.17	8.21	5.56	8.75	9.71
Czech Republic	16	8.19	9.58	7.14	6.67	8.13	9.41
Uruguay	17	8.17	10.00	8.93	4.44	7.50	10.00
United Kingdom	18	8.16	9.58	7.86	6.11	8.13	9.12
United States	19	8.11	9.17	7.50	7.22	8.13	8.53
Costa Rica	20	8.10	9.58	8.21	6.11	6.88	9.71
Japan	21	8.08	9.17	8.21	6.11	7.50	9.41
South Korea	22	8.06	9.17	7.86	7.22	7.50	8.53
Belgium	23	8.05	9.58	8.21	5.56	7.50	9.41
Mauritius	24	8.04	9.17	8.21	5.00	8.13	9.71
Spain	25	8.02	9.58	7.50	6.11	7.50	9.41
Flawed democracies							
Cape Verde	26	7.92	9.17	7.86	7.22	6.25	9.12
Portugal	27	7.81	9.58	6.43	6.11	7.50	9.41
South Africa	28	7.79	8.75	8.21	7.22	6.25	8.53
France	29	7.77	9.58	7.14	6.11	7.50	8.53
Slovenia	30	7.76	9.58	7.50	6.67	6.25	8.82
Italy	31	7.74	9.58	6.43	6.67	7.50	8.53
Greece	32	7.65	9.58	5.71	6.67	6.88	9.41
Botswana	33	7.63	9.17	7.14	5.56	6.88	9.41
Estonia	34	7.61	9.58	7.14	5.00	7.50	8.82
Chile	35	7.54	9.58	8.57	3.89	6.25	9.41
Israel	36	7.53	8.75	7.50	8.33	7.50	5.59
Taiwan	37	7.46	9.58	7.14	5.56	5.63	9.41
Slovakia	38	7.35	9.58	7.50	5.56	5.00	9.12
India	39	7.30	9.58	7.50	5.00	5.00	9.41
Cyprus	40	7.29	9.17	6.43	6.11	5.63	9.12
Lithuania	41	7.24	9.58	5.71	5.56	6.25	9.12
Timor-Leste	42	7.22	8.67	6.79	5.56	6.88	8.24
Trinidad and Tobago	43	7.16	9.58	7.14	6.11	5.00	7.94

Democracy Index 2011
Democracy under stress

Table 2
Democracy Index 2011

	Rank	Overall score	Category scores				
			I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Jamaica	44	7.13	9.17	6.43	5.00	6.25	8.82
Poland	45	7.12	9.58	6.43	6.11	4.38	9.12
Brazil	=45	7.12	9.58	7.50	5.00	4.38	9.12
Panama	47	7.08	9.58	6.43	5.56	5.00	8.82
Latvia	48	7.05	9.58	5.36	5.56	5.63	9.12
Hungary	49	7.04	9.58	6.07	4.44	6.88	8.24
Mexico	50	6.93	8.75	7.14	6.11	5.00	7.65
Argentina	51	6.84	8.75	5.71	5.56	6.25	7.94
Bulgaria	52	6.78	9.17	5.71	6.11	4.38	8.53
Croatia	53	6.73	9.17	5.71	5.56	5.00	8.24
Suriname	54	6.65	9.17	6.43	4.44	5.00	8.24
Colombia	55	6.63	9.17	7.50	3.89	3.75	8.82
Peru	56	6.59	9.17	5.00	5.56	5.00	8.24
Sri Lanka	57	6.58	7.00	6.07	5.00	6.88	7.94
Thailand	58	6.55	7.83	6.07	5.56	6.25	7.06
Romania	59	6.54	9.58	6.07	4.44	4.38	8.24
Indonesia	60	6.53	6.92	7.50	5.56	5.63	7.06
El Salvador	61	6.47	9.17	6.07	3.89	5.00	8.24
Paraguay	62	6.40	8.33	6.07	5.00	4.38	8.24
Mali	63	6.36	8.25	6.43	4.44	5.63	7.06
Serbia	64	6.33	9.17	4.64	6.11	4.38	7.35
Lesotho	=64	6.33	7.42	5.71	6.11	5.63	6.76
Moldova	=64	6.33	8.75	5.00	5.56	4.38	7.94
Papua New Guinea	67	6.32	7.33	6.43	3.33	6.25	8.24
Namibia	68	6.24	5.67	5.00	6.67	5.63	8.24
Mongolia	69	6.23	8.33	5.71	3.89	5.00	8.24
Dominican Republic	70	6.20	8.75	5.00	2.78	6.25	8.24
Malaysia	71	6.19	6.50	6.79	5.56	6.25	5.88
Zambia	=71	6.19	7.92	5.00	4.44	6.25	7.35
Macedonia	73	6.16	7.75	4.64	6.11	4.38	7.94
Montenegro	74	6.15	8.75	5.00	5.56	4.38	7.06
Philippines	75	6.12	8.33	5.00	5.00	3.13	9.12
Benin	76	6.06	7.33	6.43	4.44	5.63	6.47
Guyana	77	6.05	7.92	5.36	5.56	4.38	7.06

Democracy Index 2011
Democracy under stress

Table 2
Democracy Index 2011

Category scores							
	Rank	Overall score	I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Armenia	111	4.09	4.33	3.21	3.89	3.13	5.88
Iraq	112	4.03	4.33	0.43	7.22	3.75	4.41
Burundi	113	4.01	3.42	3.29	3.89	5.63	3.82
Haiti	114	4.00	5.17	1.86	2.78	3.75	6.47
Egypt	115	3.95	2.08	3.21	5.00	5.63	3.82
Authoritarian regimes							
Madagascar	116	3.93	2.17	2.14	5.00	5.63	4.71
Russia	117	3.92	3.92	2.86	5.00	3.13	4.71
Jordan	118	3.89	3.17	4.29	4.44	3.75	3.82
Nigeria	119	3.83	5.67	3.21	3.33	3.13	3.82
Morocco	=119	3.83	3.50	4.64	2.22	4.38	4.41
Ethiopia	121	3.79	0.00	3.93	5.00	5.63	4.41
Kuwait	122	3.74	3.17	4.29	3.33	4.38	3.53
Fiji	123	3.67	0.42	2.86	3.89	5.00	6.18
Burkina Faso	124	3.59	4.00	3.57	2.22	3.75	4.41
Libya	125	3.55	0.00	2.86	3.33	6.25	5.29
Cuba	126	3.52	1.75	4.64	3.89	4.38	2.94
Comoros	=126	3.52	3.92	2.21	3.89	3.75	3.82
Gabon	128	3.48	2.17	2.21	3.89	5.00	4.12
Togo	129	3.45	4.00	0.79	3.33	5.00	4.12
Algeria	130	3.44	2.17	2.21	2.78	5.63	4.41
Cameroon	131	3.41	1.17	4.29	2.78	5.00	3.82
Gambia	132	3.38	2.17	4.29	2.22	5.00	3.24
Angola	133	3.32	1.33	3.21	4.44	4.38	3.24
Oman	134	3.26	0.00	3.93	3.89	4.38	4.12
Swaziland	=134	3.26	0.92	2.86	2.78	5.63	4.12
Rwanda	136	3.25	0.83	4.64	1.67	5.00	4.12
Kazakhstan	137	3.24	1.33	2.14	3.33	4.38	5.00
Qatar	138	3.18	0.00	3.93	2.22	5.63	4.12
Belarus	139	3.16	1.75	2.86	3.89	4.38	2.94
Azerbaijan	140	3.15	2.17	1.79	3.33	3.75	4.71
China	141	3.14	0.00	5.00	3.89	5.63	1.18
Côte d'Ivoire	142	3.08	0.00	1.79	4.44	5.63	3.53
Vietnam	143	2.96	0.00	4.29	2.78	6.25	1.47

Democracy Index 2011
Democracy under stress

Table 2
Democracy Index 2011

	Rank	Overall score	Category scores				
			I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Ghana	78	6.02	8.33	5.00	5.00	5.00	6.76
Hybrid regimes							
Ukraine	79	5.94	8.33	4.64	5.00	4.38	7.35
Hong Kong	80	5.92	3.50	5.36	4.44	6.88	9.41
Singapore	81	5.89	4.33	7.50	2.78	7.50	7.35
Guatemala	82	5.88	7.92	6.43	3.33	4.38	7.35
Bangladesh	83	5.86	7.42	5.43	5.00	4.38	7.06
Bolivia	84	5.84	7.00	5.00	6.11	3.75	7.35
Honduras	84	5.84	8.75	5.71	3.89	4.38	6.47
Malawi	84	5.84	7.00	5.71	5.56	5.63	5.29
Albania	87	5.81	7.00	4.71	5.00	5.00	7.35
Turkey	88	5.73	7.92	7.14	3.89	5.00	4.71
Ecuador	89	5.72	7.83	4.64	5.00	3.75	7.35
Tanzania	90	5.64	7.42	4.29	5.56	5.63	5.29
Nicaragua	91	5.56	6.58	4.36	3.89	5.63	7.35
Tunisia	92	5.53	5.33	5.00	6.67	6.25	4.41
Senegal	93	5.51	7.00	4.29	4.44	5.63	6.18
Lebanon	94	5.32	6.67	2.14	7.22	5.00	5.59
Bosnia and Herzegovina	95	5.24	6.92	3.29	3.33	5.00	7.65
Uganda	96	5.13	5.67	2.86	5.00	6.25	5.88
Venezuela	97	5.08	5.67	3.93	5.56	4.38	5.88
Liberia	98	5.07	7.83	0.79	5.56	5.00	6.18
Palestine	99	4.97	6.00	2.86	7.78	4.38	3.82
Mozambique	100	4.90	4.83	4.64	5.56	5.63	3.82
Cambodia	101	4.87	6.08	6.07	2.78	5.00	4.41
Georgia	102	4.74	6.58	2.14	4.44	4.38	6.18
Kenya	103	4.71	3.92	4.29	4.44	5.63	5.29
Bhutan	104	4.57	6.25	5.36	3.33	4.38	3.53
Pakistan	105	4.55	5.17	5.71	2.22	4.38	5.29
Sierra Leone	106	4.51	7.00	1.86	2.78	5.63	5.29
Kyrgyz Republic	107	4.34	5.75	1.86	4.44	4.38	5.29
Nepal	108	4.24	1.83	4.29	3.89	5.63	5.59
Mauritania	109	4.17	3.42	4.29	5.00	3.13	5.00
Niger	110	4.16	7.50	1.14	2.78	4.38	5.00

Democracy Index 2011
Democracy under stress

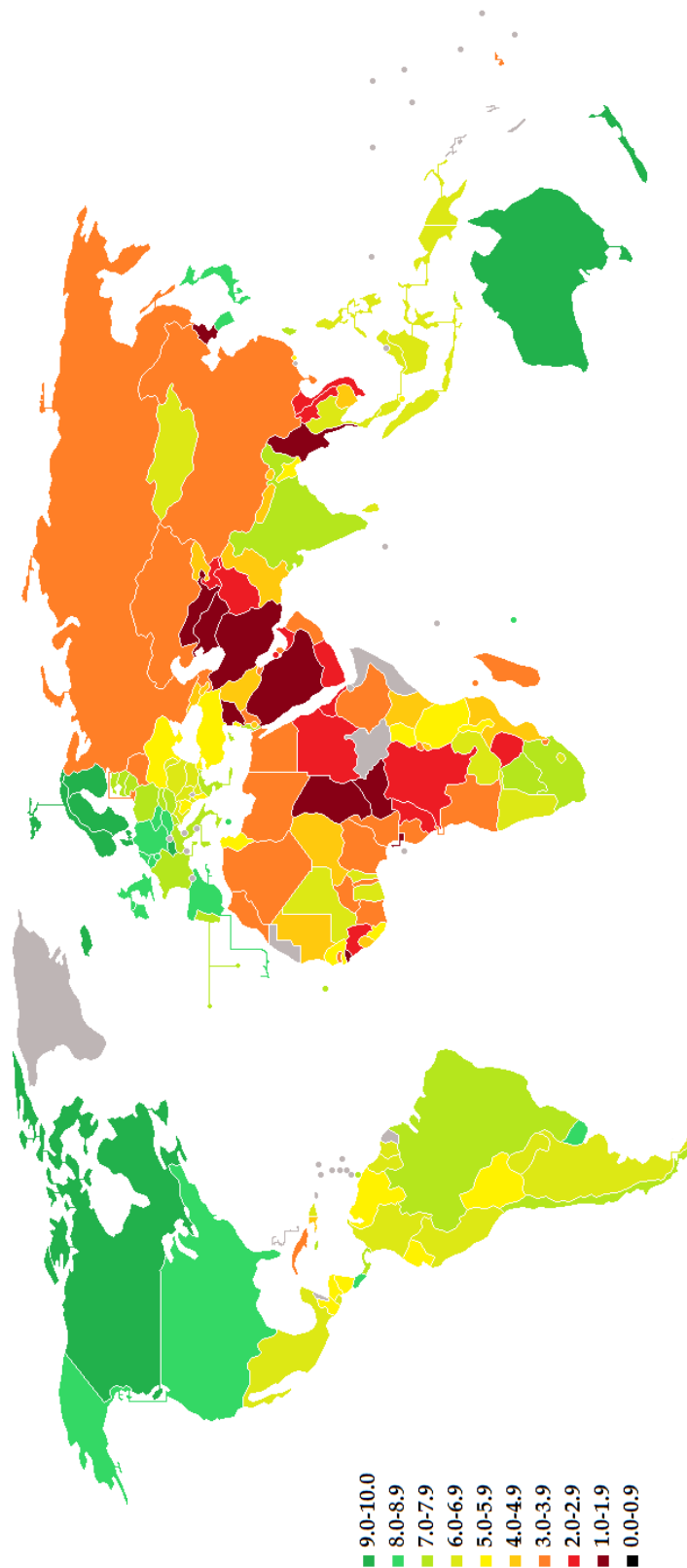
Table 2
Democracy Index 2011

	Rank	Overall score	Category scores				
			I Electoral process and pluralism	II Functioning of government	III Political participation	IV Political culture	V Civil liberties
Bahrain	144	2.92	1.75	2.50	3.33	4.38	2.65
Congo (Brazzaville)	145	2.89	1.25	2.86	3.33	3.75	3.24
Guinea	146	2.79	3.50	0.43	3.33	3.75	2.94
Zimbabwe	147	2.68	0.00	1.29	3.89	5.00	3.24
Djibouti	=147	2.68	0.83	1.79	2.22	5.63	2.94
United Arab Emirates	149	2.58	0.00	3.57	1.11	5.00	3.24
Yemen	150	2.57	2.17	0.36	4.44	5.00	0.88
Tajikistan	151	2.51	1.83	0.79	2.22	6.25	1.47
Afghanistan	152	2.48	2.50	0.79	2.78	2.50	3.82
Sudan	153	2.38	0.00	1.79	3.33	5.00	1.76
Eritrea	154	2.34	0.00	2.86	1.11	6.25	1.47
Democratic Republic of Congo	155	2.15	2.58	1.07	2.22	3.13	1.76
Laos	156	2.10	0.00	3.21	1.11	5.00	1.18
Guinea-Bissau	157	1.99	2.08	0.00	2.78	1.88	3.24
Syria	=157	1.99	0.00	1.79	2.22	5.63	0.29
Iran	159	1.98	0.00	2.86	2.78	2.50	1.76
Central African Republic	160	1.82	1.75	1.07	1.11	2.50	2.65
Saudi Arabia	161	1.77	0.00	2.86	1.11	3.13	1.76
Equatorial Guinea	=161	1.77	0.00	0.79	2.22	4.38	1.47
Myanmar	=161	1.77	0.00	1.79	0.56	5.63	0.88
Uzbekistan	164	1.74	0.08	0.79	2.22	5.00	0.59
Turkmenistan	165	1.72	0.00	0.79	2.22	5.00	0.59
Chad	166	1.62	0.00	0.00	1.11	3.75	3.24
North Korea	167	1.08	0.00	2.50	1.67	1.25	0.00

Flawed democracies are concentrated in Latin America and eastern Europe, and to a lesser extent in Asia. Despite progress in Latin American democratisation in recent decades, many countries in the region remain fragile democracies. Levels of political participation are generally low and democratic cultures are weak. There has also been significant backsliding in recent years in some areas such as media freedoms.

Much of eastern Europe illustrates the difference between formal and substantive democracy. The new EU members from the region have pretty much equal level of political freedoms and civil liberties as the old developed EU, but lag significantly in political participation and political culture—a

Zdroj: Economist Intelligence Unit. *Democracy Index 2011* (http://www.sida.se/Global/About%20Sida/Så%20arbetar%20vi/EIU_Democracy_Index_Dec2011.pdf, 12. 4. 2012), s. 2–9.

Zdroj: Wikipedia. *Democracy Index* 2011
 (http://en.wikipedia.org/wiki/File:Democracy_Index_2011.png, 12. 4. 2012).

Příloha 6

Proměnné \ Alternativa	NATO s Ruskem	Globální aliance	Svět bez NATO
Rozsah	maximálně 33 / s MAP zeměmi maximálně 36	minimálně 39 / s MAP zeměmi minimálně 42	0
Vliv	regionální, mezinárodní	globální	0
Pozitiva	- otevření Aliance zemím, které usilují o členství, ale kvůli Rusku nemohou nebo nechtějí být členy - Aliance by přestala být hrozbou pro Rusko - Rusko by se nemuselo cítit vynecháno, konec eurasijské izolace - silnější geopolitický partner USA	- pomoc při rozpuštění G77 - asistence při multilaterálních rozhovorech se Severní Koreou - koordinovanější postup mimo OSN - popud k demokratické a ekonomické svobodě v rozvojových zemích - odstrašující nástroj pro agresivní Rusko a Čínu - pomoc zemím zkoušeným extremismem - odstrašující nástroj pro aspiranty na regionální a globální hegemonii - neustálý tlak na země s jadernými ambicemi a programy - atraktivní dojem pro získání americké vojenské asistence	- cesta k multipolaritě (paradoxně ku prvnímu negativu) - zázrak pro ty, kteří vidí Alianci jako hrozbu - úleva od břemena finanční a personální podpory - separátní Evropa by posílila atlantickou komunitu (pozdvolný přechod k negativu)
Negativa	- „liška v kurníku“ - enormní zvětšení rozlohy a prohloubení rozmanitosti - Rusko není demokracií - ruská mentalita	- kritéria členství - nejednotné přijímací podmínky - problémy se sdílením vojenských a zpravodajských služeb - vznik dočasného napětí mezi USA a EU	- rozpad neznamená nástup multipolarity - Evropa by byla osamocena v oblasti bezpečnosti - závislost Evropy na NATO - ohrožení ekonomických struktur
Teorie nebo realita?	- v praxi ještě nějakou dobu potrvá, než otázka formálního členství Ruska začne být aktuální - spíše nepravděpodobné	- spíše nepravděpodobná - byla by nutná revize Článku 10, proto bude NATO spíše prohlubovat svou roli globálního hráče	- absolutně nepředstavitelné a nepravděpodobné - pokud nedošlo k rozpadu po studené válce, nedojde k němu ani nyní